

ZEMĚDĚLSKÝ ROZHLAS VE SLEZSKU¹

Tomáš Krömer – Zdeněk Jirásek

Tomáš Krömer – Zdeněk Jirásek: Agricultural Radio in Silesia

The dissemination of progress and education in agriculture in the first half of the 20th century witnessed new impulses in connection with the development of new mass media. The beginning of radio broadcasting in Czechoslovakia is also related to the emergence of so-called professional radios. The study focuses on the activities of the branch of the Czechoslovak Agricultural Radio in Moravian Ostrava / Opava in the period from 1929 to 1938 and its broadcasting for Silesia and North Moravia. It clarifies its origins and the activities of personalities associated with its operation. At the same time, the regional aspects are not neglected, as well as the important firsts that characterized Ostrava's broadcasting. In this context, the gradual program changes of the broadcasting over time are outlined, as well as the end of the Ostrava / Opava branch.

Key Words: Silesia, North Moravia, Agricultural Radio, Alois Kacíř, Central Economic Society for Silesia, Education in Agriculture, Radiojournal, Dialect, Reportage

Osvětová činnost v zemědělství šla vždy ruku v ruce s pokrokem v oboru. K tomu si zemědělci v českých zemích vypomáhali nejen výzvami, přednáškami, praktickými ukázkami, ale též prostřednictvím odborných kurzů a škol. Velice významnou roli v šíření pokroku, rad a inovací sehrávala literatura a regionální zemědělské časopisy, rozvíjející se od první poloviny 19. století. Tato periodika se rozšiřovala zejména po roce 1860, kdy se začaly zakládat okresní hospodářské spolky. Zemědělské časopisy totiž sloužily jako fórum odborníků a zemědělců, především však představovaly nejvhodnější a nejdostupnější médium k šíření osvěty a informací na venkově.² To platilo prakticky až do druhé poloviny 20. let 20. století. Vznikem tehdy zcela nového masmédia se počala situace výrazně měnit. Účinností rozhlasu na vytváření veřejného mínění, ovšem i širokou osvětou obyvatelstva, si byly vědomy nejen státy, ale i různé zájmové skupiny či politické strany. Rádiové vysílání se postupně stalo efektivnější informační platformou, dostupnou širokému okruhu posluchačů.³ V této atmosféře bylo zahájeno i vysílání Zemědělského rozhlasu Československého. Trvalo však několik let, než se rozšířil až do Slezska.⁴

1 Tato studie byla vypracována v rámci projektu č. SGS/7/2020 *Zemědělský rozhlas ve Slezsku 1929–1938* v rámci Studentské grantové soutěže Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě.

2 Podrobněji k tématu: Ladislav SKALA, *České zemědělské časopisy 1838–1938 I.*, Praha 1992; Týž, *České zemědělské časopisy 1838–1948 II.*, Praha 1993.

3 O fenoménu Zemědělského rozhlasu v českých zemích dosud nejpodrobněji pojednal Antonín KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas v období 1926–1942*, Vědecké práce Zemědělského muzea 28, 1990, č. 1, s. 293–307. Obecněji Josef MAŘÍK, *Stabilizace vysílání 1926–1929*, in: *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi deseti let českého rozhlasu*, Eva Ješutová a kol., Praha 2003, s. 81–92.

4 Působení Zemědělského rozhlasu ve Slezsku nebylo dosud badateli reflektováno. Z jeho činnosti se až na malé výjimky nedochovaly žádné písemnosti. Z centrální pražské pobočky se dochovala pouze vyučovací slezské pobočky z let 1929–1936 viz Národní archiv v Praze (dále jen NA Praha), Zemědělský rozhlas Praha, č. kart. 7, spis č. 22. Písemnosti Ústřední hospodářské společnosti pro Slezsko, pod jejíž záštitou Zemědělský rozhlas fungoval, byly během okupace zčásti ztraceny a zničeny, ze spisového materiálu se dochovala pouze agenda datovaná do roku 1930 viz Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA Opava), Ústřední hospodářská společnost Opava. Totéž platí i pro dochované písemnosti slezské pobočky Zemědělské jednoty viz ZA Opava, Zemědělská jednota Československé republiky – župní pobočka Opava. Dochovaný zlomek přednesených přednášek je dnes uložen v ZA Opava, Zemědělské muzeum Opava (dále jen ČZM

Vysílání Zemědělského rozhlasu bylo bezprostředně spojeno s činností Radiojournalu. Ten zahájil první vysílání v březnu 1923 z prozatímní stanice v Praze-Kbelích. Akciová společnost Radiojournal, která vysílání provozovala, však byla závislá na poplatcích koncesionářů a vlivem toho se brzy dostala do finančních ztrát. Po dvou letech jednání převzal celou společnost stát. Převzetí státem s sebou přineslo tolik požadované finance, díky kterým mohlo dojít k celkové profesionalizaci rozhlasu, pořízení nového vysílacího vybavení, zázemí a vybudování nových vysílacích stanic. Současně s tím se z rozhlasového vysílání stalo politikum, neboť do jednatelského sboru, valné hromady a dozorčí rady Radiojournalu byli jmenováni zástupci politických stran. Nejsilnější vliv v těchto orgánech měla Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrární strana). O využití rozhlasu usilovali agráři již od roku 1923. O dva roky později se jejich aspirace naplnily. Ustavilo se Kuratorium pro rozhlasové vysílání při Zemědělské jednotě československé a následně byla zřízena redakce Zemědělského rozhlasu v Praze. Tím byly vytvořeny všechny předpoklady pro spuštění vysílání. A tak 3. ledna 1926, půl roku po postátnění Radiojournalu, slavnostně zahájil Zemědělský rozhlas své pravidelné vysílání. Se státními investicemi se zlepšovalo technické vybavení Radiojournalu a tím rostl i dosah jeho signálu. Zemědělský rozhlas se brzy stal dostupným pro řadu posluchačů na venkově, mezi nimiž byly nejrozšířenější jednoduché krystalové aparáty, tzv. krystalky.⁵

V dubnu 1926 přibyl vysílač v Brně pro Moravu a v říjnu téhož roku vysílač v Bratislavě pro západní Slovensko. O rok později v dubnu zahájila vysílání stanice v Košicích pro východní Slovensko.⁶ Ruku v ruce s výstavbou nových vysílačů vznikaly i nové redakce Zemědělského rozhlasu. Současně s rozvojem vysílání narůstal i počet posluchačů Radiojournalu a Zemědělského rozhlasu. Jestliže v roce 1926 měl Radiojournal 174 tisíc koncesionářů, v roce 1936 jich bylo přes 928 tisíc a o dva roky později víc než 1 milion.⁷

Opava), inv. č. 176, č. kart. 12. Vhodným pramenem je pozůstalost Aloise Kacíře (1897–1972), ředitele pobočky Zemědělského rozhlasu ve Slezsku, zejména dochovaná korespondence viz ZA Opava, Kacíř Alois. Kacířova pozůstalost byla zpracována, velký prostor se věnoval též jeho činnosti v Zemědělském rozhlase. Viz Edd. Tomáš KRŮMER – Zdeněk JIRÁSEK, *Alois Kacíř (1897–1972): život a dílo*, Opava 2018, s. 34, 37, 51, 59, 66, 72, 74 a 182–209. Kompletní přehled programů slezského vysílání Zemědělského rozhlasu z let 1929–1938 a podrobnosti o vysílání lze dohledat v měsíčníku Zemědělské a družstevní rozhledy vydávaném Ústřední hospodářskou společností pro Slezsko, redigovaném A. Kacířem. Podrobnosti o činnosti slezské pobočky osvětlují zprávy uveřejněné v časopisu Zemědělský rozhlas Československý vydávaný v letech 1932–1938 stejnojmennou společností. Přínosným materiálem s harmonogramy vysílání a statistikou z let 1926–1930 je separát, uložený v Knihovně Antonína Švehly sign. ABA 0009 r: ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. n. 193–, 13 s.

5 Podrobně ke vzniku ZR: A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 294–295 a 297. Shodně též ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. 2–3. O počátcích vysílání: Bohuslav HORÁK, *Z činnosti Zemědělského rozhlasu*, in: Zemědělský rozhlas, ed. Adolf Ernest, Praha 1926, s. 87–92. Obdobně také ANONYM, *První rok činnosti Zemědělského Rozhlasu Československého*, Praha 1927. Podrobně o vlivu agrární strany na vysílání Radiojournalu: Filip MATAS, *Úloha agrární strany ve vývoji Radiojournalu 1923–1939*, Plzeň 2012 (nepublikovaná diplomová práce), s. 30–64. O roli Zemědělské jednoty při zřízení ZR podrobněji František JUNEK, *Několik slov o Zemědělské Jednotě Československé republiky, v jejímž středu došlo k uskutečnění Zemědělského rozhlasu československého*, in: Zemědělský rozhlas, ed. A. Ernest, s. 71–73.

6 O rozvoji těchto stanic Josef Mařík, *Stabilizace vysílání 1926 – 1929*, s. 56–59. Podrobnosti o zřizování stanic a jejich technických detailech Josef Bříza – Jaroslav Jirounek, *Naše rozhlasové stanice*, in: Prvních deset let Československého rozhlasu, Anna Patzáková-Jandová, Praha 1935, s. 819–829.

7 Le údajů před říjnem 1938 viz podrobná statistika koncesionářů: E. JEŠUTOVÁ a kol., *Od mikrofonu k posluchačům*, s. 613.

Nárůstu počtu posluchačů Zemědělského rozhlasu pomohla propagace v agrárním tisku jako například *Venkov*, *Zemědělská jednota*, *Československý zemědělec* aj., či v regionálních periodikách svázaných s agrární stranou nebo hospodářskými organizacemi. Poslech rozhlasu aktivně podporovaly i podpůrné organizace spjaté s agrární stranou, jako Svobodné učení selské či Říšská jednota republikánského dorostu, která dokonce pořádala radiotechnické kurzy pro sestavení jednoduchých krystalových přijímačů, aby ještě více rozšířila okruh posluchačů. V neposlední řadě to byl též přitažlivý program samotného vysílání.⁸ Dodejme, že na počátku 30. let došlo k reorganizaci správy Zemědělského rozhlasu podnícené právě vznikem regionálních redakcí a jejich požadavky. Zemědělskému vysílání byla dána jednotná organizační a obsahová forma závazná pro všechny redakce. Kuratorium bylo transformováno na spolek *Zemědělský rozhlas československý*, resp. tyto instituce pracovaly souběžně – předseda kuratoria byl zároveň předsedou spolku apod. Spolek byl rovněž svázán s aktivitami Zemědělské jednoty a dalšími organizacemi podporujícími zemědělské vysílání. To platilo až do počátku roku 1939, kdy byl Zemědělský rozhlas začleněn do struktur Československého rozhlasu.⁹

Poslední rozhlasové studio v Československu, které zahájilo svoji činnost, bylo v Moravské Ostravě. Zde se sice nacházela vojenská vysílací stanice ještě z 1. světové války, byla však zastaralá a měla velmi malý dosah.¹⁰ Snahy o zřízení vlastní rozhlasové stanice v Ostravě se začaly objevovat již krátce po zahájení prvního vysílání v Praze. Nejprve tento návrh vyšel z řad členů ostravského radioklubu, později se této iniciativy chopila Kulturní rada pro širší Ostravsko, spolek koordinující v ostravské oblasti osvětovou a kulturní činnost pod vedením Rudolfa Tlapáka (1884–1940) a Vojtěcha Martínka (1887–1960). Pravidelné vysílání Radiojournalu z Moravské Ostravy bylo spuštěno 1. července 1929. Vysílalo se ze studia v prvním patře budovy bývalé hasičské zbrojnice na Antonínově náměstí (dnes Smetanovo náměstí), vysílač se nacházel ve Svinově a svým signálem měl pokrývat území Slezska a Severní Moravy. Stanice měla tzv. simultánní připojení, mohla tedy z Prahy, Brna či Bratislavy přijímat rozhlasové relace a též je i dodávat. V „hasičárně“ se nacházelo studio až do května 1936, kdy rozhlas získal nové prostory v budově na Hvězdoslavově ulici (dnes Šmeralova). Zahájení vysílání nebylo jednoduché. V Ostravě chyběli odborníci, kteří museli být povoláni z ostatních měst. Správcem pobočky Radiojournalu v Moravské Ostravě se stal Jaroslav Tyl (1891–1939), literárním redaktorem Milan Rusínský (1909–1987) a dirigentem rozhlasového orchestru Bohuslav Tvrdý (1897–1946). Ostravský Radiojournal nemusel objevovat způsob rozhlasové práce na rozdíl od starších stanic. Způsob práce, zkušenosti, stejně tak i koncepci vysílání přebíral z ostatních studií. Simultánně též odtud přebíral pořady, zejména z Prahy, Brna a Bratislavy. Přestože v začátcích vysílání rozvoj rozhlasového programu poněkud ustrnul, situace se v 30. letech začala měnit po příchodu nových pracovníků, kteří paradoxně i v nelehké době hospodářské krize a omezených podmínek svou píli a talentem pozvedli vysílání na vyšší úroveň. V programu byl vedle simultánních přeno-

8 O propagaci a programové skladbě vysílání: A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 301–302; J. MAŘÍK, *Stabilizace vysílání*, s. 84–88.

9 A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 296–297.

10 Josef MARŠÍK, *První pokusy s rozhlasovým vysíláním*, in: Od mikrofonu k posluchačům, s. 8. Shodně také Jaroslav JIROUNEK, *Počátky bezdrátové techniky v Československu*, in: Prvních deset let Československého rozhlasu, A. Patzáková-Jandová, Praha 1935, s. 756.

sů z ostatních studií věnován velký prostor regionálně laděným relacím zahrnujícím nejen dramatickou tvorbu místních spisovatelů, ale i folkloristické reportáže.¹¹

Tak jako další pobočky Radiojournalu, měla mít i Moravská Ostrava vlastní pobočku Zemědělského rozhlasu. Ve specifickém prostředí Slezska byl její vznik spojen s organizací a osobnostmi, které utvářely podobu zemědělské výroby v regionu. Oproti jiným pobočkám v českých zemích však popud k jejímu vzniku nevezšel bezprostředně z požadavků veřejnosti v místě vysílání, ale ze vzdálenější oblasti. Důvodů bylo několik. Ostrava byla průmyslovým centrem Slezska. „Ocelovým městem“ s četnými kouřícími komíny továrních komplexů, důlními věžemi a vysokými pecemi, město nejen s dělníckými koloniemi, ale i filiálkami bank a obchodními domy. Rozhodně však nebyla zemědělským krajem. A právě opakem „ocelového města“ byla Opava. Ta v meziválečném období tvořila středisko slezského zemědělství z hlediska správního, osvětového a hospodářského. Mimo hospodářské (družstva, skladiště, záložny), vzdělávací a vědecké instituce (Masarykova státní vyšší hospodářská škola, Státní výzkumná stanice zemědělská) zde sídlila Slezská zemědělská rada, vykonávající zemědělskou politiku státu. V národnostně smíšeném Slezsku její funkce plnily hospodářské organizace, členěné do odborů – polského, německého a českého.

Český odbor zastupovala Ústřední hospodářská společnost (dále ÚHS), která vykonávala nařízení Slezské zemědělské rady, zakládala a sdružovala místní zemědělské (označované jako hospodářské) spolky. Na počátku 30. let reprezentovala 210 spolků s přibližně 10 tisíci členy. ÚHS pomáhala při zřizování zemědělských podniků či družstev. Zajišťovala podporu zemědělcům (nákupy strojů, financování staveb, odškodňování po živelných pohromách atd.), podílela se také na rozvoji obcí (meliorace, scelování pozemků, elektrifikace). Kontrolovala provádění zákonných norem a vyhlášek. Prováděla pokusy, kontroly chovů a užitkovosti dobytka, pořádala výstavy a výstavní trhy hospodářského zvířectva či osiv. Propagovala nové metody, stroje a nářadí. Velkou pozornost věnovala otázkám odborného zemědělského vzdělání (zejména lidovým hospodářským školám). Tyto aktivity prováděla ÚHS sama nebo prostřednictvím jí vytvořených a řízených organizací, s nimiž byla personálně propojena jako v případě opavské pobočky Zemědělské jednoty Československé republiky (jejíž roli prakticky plnila ÚHS). K významným organizacím, spřízněným s ÚHS patřila i Jednota českých hospodářských společenstev, sdružující malá česká družstva či Centrální hospodářské skladiště, jehož posláním bylo jednak zpeněžování zemědělských produktů, tak i zásobování zemědělců potřebným materiálem, od osiva až po nářadí. Mimo to se ÚHS specializovala na osvětovou činnost, promítala naučné filmy, pořádala četné přednášky, kurzy a exkurze. Těž vydávala odborné periodikum *Zemědělské a družstevní rozhledy*. Od roku 1929 získala další významné médium – Zemědělský rozhlas.¹²

11 Nejobsáhleji o vzniku, činnosti a pracovních Radiojournalu v Moravské Ostravě: Barbora KRÍŽOVÁ, *Slovesná dramatická tvorba v programu Radiojournalu Moravská Ostrava v letech 1929–1936*, Olomouc 2015 (nepublikovaná magisterská diplomová práce), s. 9–49. O ostravské pobočce Radiojournalu velmi stručně pojednalo několik autorů, shrnutím dosavadních publikovaných poznatků: Eva JEŠUTOVÁ a kol., *Historie regionálního a zahraničního vysílání Českého rozhlasu*, in: *Od mikrofonu k posluchačům*, s. 525–527.

12 Činnost ÚHS v letech 1896–1938 shrnul Milan RABÁK, *Ústřední hospodářská společnost v Opavě*, Opava 2013 (nepublikovaná bakalářská práce), 136 s. O působení ÚHS v letech 1921–1936 vypovídají též každoročně vydávané souhrny zvané *Zpráva o činnosti Ústřední hospodářské společnosti pro Slezsko v Opavě*. Podrobné pojednání o činnosti ÚHS k 40letému jubileu: Alois KACÍŘ, *Čtyřicet let Ústřední hospodářské*

Již okolo roku 1928, kdy bylo zřízení pobočky Radiojournalu v Moravské Ostravě definitivní, začali funkcionáři ÚHS a přidružených organizací usilovat o zřízení vlastního Zemědělského rozhlasu. Argumentovali přitom odlišností kraje a specifícností jeho potřeb. Vysílání mělo nejen zvýšit úroveň zemědělské výroby v méně rozvinutých regionech, seznamovat posluchače s nejnovějšími poznatky, praktickými radami a pomáhat drobným zemědělcům a chovatelům v průmyslových i venkovských oblastech, ale především odpoutat české zemědělce ve Slezsku od poslechu německých zemědělských přednášek z Vratislavi.¹³ Němečtí a polští zemědělci žijící v regionu československého Slezska dávali přednost vysílání z Německa a Polska.¹⁴

Nejhlasitějším tlumočnickem těchto požadavků byl tajemník ÚHS, Alois Kacíř (1897–1972), absolvent Vysoké školy zemědělské v Brně a uznávaný zemědělský odborník a organizátor. Kacíř se po studiích v roce 1923 stal tajemníkem ÚHS a jednatelem Zemědělské jednoty. Z tohoto postavení se podílel na všech rozhodnutích, která ovlivňovala zemědělství ve Slezsku nebo utvářela jeho podobu. Podílel se na založení mnoha hospodářských spolků a vykonal nespočet přednášek. Jako jednatel organizačně zajišťoval většinu akcí a opatření v oblasti zemědělství v regionu Slezska. Pravidelně jednal s předsedy hospodářských spolků, zemědělci či úřady. Mimo organizační talent, který prokázal při řízení opavského Československého zemědělského muzea, byl i dobrým publicistou a přispíval do *Moravskoslezského deníku* a později *Svobodné republiky*. Od roku 1923 působil jako šéfredaktor *Zemědělských a družstevních rozhledů*. Měl tedy všechny předpoklady pro vedení slezské pobočky Zemědělského rozhlasu. Tak jako ostatní vedoucí činitelé ZR byl i Kacíř členem agrární strany, působil též jako zemědělský referent u Okresní jednoty republikánského dorostu v Opavě.¹⁵

Přestože byla ÚHS ve Slezsku etablovanou institucí a její role jí předurčovala k vedení vysílání, cesta, která vedla ke zřízení vlastní pobočky Zemědělského rozhlasu, byla poně-

společnosti pro Slezsko: příspěvek k dějinám slezského zemědělství, Opava 1938, 144 s. Pojednání o stavu zemědělství ve Slezsku na počátku 30. let Edd. Eduard JEŘÁBEK a kol., *Z vývoje a současného stavu slezského zemědělství/ sestaveno péčí českých organizací zemědělských ve Slezsku*, Praha 1930. O družstevnictví na Opavsku v meziválečném období: ANONYM, *45 let bojů, služby a práce pro slezské zemědělce*, Opava 1947, 48 s; František PAPOUŠEK, *Slezské zemědělské družstevnictví v samostatné československé republice*, in: *Dvacet let československého Opavska: 1918–1938*, Moravská Ostrava 1938, s. 102–104. Stručně o zemědělském školství ve Slezsku: Jan MAREČEK, *Vznik Českého zemědělského školství ve Slezsku*, in: *Almanach k 75. výročí vzniku Masarykovy střední zemědělské a odborné školy v Opavě*, Opava 1995, s. 3–9. O působení Masarykovy státní vyšší hospodářské školy vypovídají ročenky z let 1920–1935. Písemnosti Slezské zemědělské rady převážně z let 1919–1930 jsou uloženy v ZA Opava, Slezská zemědělská rada.

13 A. KACÍŘ, *Nutnost zařazení zemědělských přednášek do ostravského rozhlasu*, Svobodná republika 9, č. 32, 10. srpna 1928, s. 9. Již na konci roku 1927 bylo oznámeno, že do státního rozpočtu na následující rok byl zahrnut jeden milion korun na zřízení pobočky Radiojournalu. ANONYM, *Otázka radiorozhlasu na Ostravsku*, Černá země 3, 1927–1928, s. 4.

14 Německé odborné zemědělské přednášky vysílala Schlesische Funkstunde z vysílačů ve Vratislavi a Opolí od roku 1925, mezi jeho posluchače patřili i Němci v Československu. Podrobněji k tématu Florian CEBULLA, *Rundfunk und ländliche Gesellschaft 1925–1945*, Göttingen 2011, s. 142, 144 a 148. Program vysílání Schlesische Funkstunde např. *Schlesische Theater u. Musik-Woche* 2, 1925, č. 5, s. 2. Polští posluchači na území Československa mohli zachytit vysílání Polskiego Radia z Varšavy, které rovněž vysílalo zemědělské relace. Po roce 1927 bylo možné zachytit i vysílání z Katovic a Krakova, podrobněji Anna Katarzyna DULSKA – Ryszard DULSKI, *Halo, halo! Niepodległa w eterze: Radio i radiofonia w Polsce 1918–1989*, Kraków 2021, s. 29–68.

15 Podrobně o životě a činnosti A. Kacíře: T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 10–115.

kud komplikovaná a spojená s nejistotami. Z důvodu uskutečnění správní reformy (1928) totiž hrozilo nebezpečí, že se zrušením Země slezské a mnohých jejích úřadů, zanikne i Slezská zemědělská rada a její český odbor – ÚHS, pozbude smyslu. Slezští zemědělci, sdružení v ÚHS, odeslali Ministerstvu zemědělství rezoluci, v níž žádali respektování specifík hospodářského spolčování ve Slezsku a požadovali, aby v případě zrušení Slezské zemědělské rady byla vytvořena v Opavě pobočka Moravskoslezské zemědělské rady, která převezme nejen její úkoly, ale i všechny úředníky ÚHS. Nadto ještě požadovali náhradu všech výdajů a nákladů, kterými ÚHS hradila zvelebovací práce a svůj chod.¹⁶

Celá tato neutěšená situace negativně ovlivňovala činnost ÚHS a vztahy mezi funkcionáři. Úředníci ÚHS odcházeli a nastal útlum všech aktivit pramenících z neisté budoucnosti. O odchodu přemýšlel i A. Kacíř, který tento stav těžce nesl. Vadila mu nejen ztráta perspektivy, ale i pracovní přetížení a malé platové ohodnocení. Teprve po poradě s dlouholetým přítelem Eduardem Reichem (1885–1943) a po ujištění Jana Šafáře (1889–1975), tajemníka ústředí Zemědělské jednoty v Praze, se rozhodl setrvat ve Slezsku. Šafář společně s funkcionáři ÚHS, kteří vyčkávali v nejistotě, připravil náhradní plán pro případ zrušení Slezské zemědělské rady a ÚHS jakožto jejího českého odboru. Tím řešením mělo být převedení veškeré agendy ÚHS na župní pobočku Zemědělské jednoty. Tím měla být zachována kontinuita a veškerá dosavadní činnost. Nadto ještě Kacíře ubezpečil o zvýšení služného a oznámil mu, že bude pověřen vedením slezské pobočky Zemědělského rozhlasu, pokud funkci přijme. Za tu měl být honorován 500 Kč měsíčně, odměnu měl získat též za přednes vlastních přednášek.¹⁷

Ačkoliv měl A. Kacíř vedení ostravské pobočky Zemědělského rozhlasu s filiální redakcí v Opavě (dále ZRMO/O) jistě už od února 1929, k ustavení redakce a přípravám vysílacího programu došlo až v létě téhož roku.¹⁸ Redakce sídlila v Opavě na Hradecké ulici č. p. 1/II, v sídle ÚHS a slezské pobočky Zemědělské jednoty, čímž byla deklarována návaznost na činnost těchto organizací. K vytvoření dobrého programu však bylo třeba zajistit příspěvky do vysílání a přilákat autory. Zhruba od srpna začal Kacíř neúnavně pracovat na propagaci rozhlasu a rozšiřovat okruh spolupracovníků. Tuto práci mu usnadnila pozice tajemníka ÚHS, díky níž byl prakticky v nepřetržitém kontaktu s mnoha odborníky a činiteli v zemědělství a příbuzných oborech. Celou přípravu zaštitila slezská župní pobočka Zemědělské jednoty a ÚHS. Z jejich prostředků byly vytištěny a rozšířeny letáky, propagující rozhlas a spolupráci s redakcí.¹⁹

Jeden z letáků, připravený A. Kacířem obsahoval výzvu všeobecného rázu, šlo o oběžník rozšiřovaný hospodářským spolkům a distribuovaný na přednáškách, kurzech a jiných setkáních. Zemědělci v něm byli nabádáni: „*obrací se na Vás [...] Zemědělská Jednota,*

župní odbočka v Opavě a Ústřední hospodářská společnost pro Slezsko v Opavě s výzvou, abyste si co nejdříve pořídili přijímací přístroj. Zařídte si ho co nejdříve po polních pracích, abyste byl také účasten onoho dobra, které nám pokrok přinesl.“ Případní zájemci o vlastní sestavení přístroje nebo opravy rádia se měli obrátit na redakci. Dotazy ohledně Zemědělského rozhlasu měly být směřovány na Zemědělskou jednotu a ÚHS. Kacíř tuto výzvu též zařadil do jím redigovaných *Zemědělských a družstevních rozhledů*.²⁰ V rámci župní pobočky Zemědělské jednoty v Opavě i ÚHS byly připravovány zvláštní kurzy, jejichž účastníci měli být seznámeni se všemi poznatky a radami jak pořídit, nebo si postavit vlastní krystalový či jednolampový radiopřijímač.²¹

Za samotným regionálním vysíláním však bylo mnoho redakční práce, která se opírala o jasně danou koncepci a pevnou organizační a obsahovou formu. V době, kdy zahajoval Zemědělský rozhlas ve Slezsku svoji činnost, působily již při všech vysílacích stanicích v Československu samostatné regionální redakce. Práce všech redakcí byla organizována na jednotné bázi a podřízena vůči ústředí v Praze. Nicméně jim byla ponechána poměrně velká samostatnost a široké pole působnosti k reflexi regionální a odborné problematiky, odrážející specifičnost kraje. Poměr redakcí vůči ústředí v Praze se nejzřetelněji projevoval ve vysílání. Pražská ústřední redakce byla v pravidelném kontaktu se všemi regionálními redakcemi, s nimiž po dohodě sestavovala společný program pro celé Československo. Zemědělský rozhlas totiž mohl prostřednictvím simultánního přenosu vysílat jednu relaci všemi, nebo většinou československých rozhlasových stanic současně. Tímto způsobem byly přenášeny schůze, slavnosti, scény, reportáže či přednášky. Touto spoluprací všech redakcí se zajistilo, aby o referované problematice hovořil vždy ten nejlepší odborník v jedné ze stanic, odkud se přenos dále rozšířil k posluchačům při ostatních stanicích. Společným vysíláním se ušetřil nejen vysílací čas, ale i finanční prostředky.²²

A právě simultánní přenos, který byl předností rozhlasu, nemohla ostravská vysílačka zpočátku plně využít, protože stanicí chybělo speciální kabelové připojení. Situace se víceméně stabilizovala na počátku prosince 1929, kdy již bylo možné v rámci Zemědělského rozhlasu vysílat soudobě z Brna či Prahy. Plně funkční a bezproblémové přenosy z Brna a Prahy získali slezští posluchači až okolo roku 1930.²³ Bezproblémové nebylo ani finanční zabezpečení slezské pobočky. A. Kacíř za vedení rozhlasové agendy obdržel měsíčně 350 Kč, oproti částce slibované J. Šafářem. Taktéž ani Kacířovo úsilí, které si vyžádala příprava na zahájení vysílání, nebylo honorováno.²⁴ Činnost slezské pobočky

20 Cit. dle ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 154, č. kart. 10, strojopis – oběžník. Totožný text zveřejnil A. Kacíř i v ZDR: *Zemědělcům ve Slezsku a na Moravě!*, ZDR 24, 1929, č. 10, s. 178. Přepis v rámci edice T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 183–184.

21 Tyto kurzy byly určeny pro členy těchto organizací. O jejich konání ovšem nemáme žádné zprávy. ANONYM [A. Kacíř], *Haló, rádio Ostrava!*, ZDR 24, 1929, č. 7–8, s. 132.

22 A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 298.

23 ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. 3 a 5. Stručné zmínky o situaci v programech vysílání uveřejněných v ZDR: ANONYM [A. Kacíř], *Zemědělský rozhlas*, ZDR 24, 1929, č. 9, s. 158; ANONYM [Týž?], *Program zemědělského rozhlasu ostravského na měsíc listopad*, ZDR 24, 1929, č. 10, s. 178; ANONYM [Týž?], *Seznam přednášek na prosinec 1929 zemědělského rozhlasu v Mor. Ostravě*, ZDR 24, 1929, č. 11, s. 195–196; ANONYM [Týž?], *Program zemědělského rozhlasu československého na měsíc červen 1930 v Mor. Ostravě*, ZDR 25, 1930, č. 5, s. 106.

24 Finanční odměnu získal teprve k 1. říjnu 1929, kdy bylo vysílání oficiálně spuštěno. Viz NA Praha, *Zemědělský rozhlas Praha*, č. kart. 7, spis č. 22, vyúčtování filiální redakce Zemědělského rozhlasu v Mor. Ostravě (Opavě) za měsíc leden 1930 ze dne 25. dubna 1930.

16 ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 149, č. kart. 10, příписy a text rezoluce; Kontext: ANONYM, *Zápis o řádné valné hromadě Ústřední hospodářské společnosti pro Slezsko*, Zemědělské a družstevní rozhledy (dále jen ZDR) 23, 1928, č. 3, s. 56–58. Shodně také ANONYM, *Zpráva o činnosti Ústřední hospodářské společnosti pro Slezsko v Opavě ve třicátém třetím roce její působnosti: Rok 1928, Opava 1929*, s. 7–8.

17 ZA Opava, Kacíř Alois, inv. č. 176, č. kart. 6, dopis J. Šafáře ze dne 14. února 1929 adresovaný A. Kacíři. Podrobnosti o Kacířově zamýšleném odchodu a poradě s E. Reichem viz T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 34.

18 ANONYM [A. Kacíř?], *Haló, rádio Ostrava!*, ZDR 24, 1929, č. 7–8, s. 132.

19 ANONYM, *Výťah ze zápisu o schůzi ústředního výboru*, ZDR 25, 1929, č. 10, s. 165; ANONYM, *Zpráva o činnosti Ústřední hospodář. společnosti pro Slezsko v Opavě ve třicátém čtvrtém roce její působnosti. Rok 1929, Opava 1930*, s. 10. Podrobně též T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 34 a 36.

byla financovaná pražským ústředím Zemědělského rozhlasu a pobočkou Radiojournalu v Moravské Ostravě. Tyto finance sloužily k úhradě kancelářských potřeb, pošty a honorářů autorů. Ovšem pravidelnost a výše finančních prostředků kolísala, zejména z pražského ústředí. Přesto si redakce pod vedením A. Kacíře udržela vždy kladnou bilanci hospodaření.²⁵ Přestože slezská pobočka Zemědělského rozhlasu vysílala pouze dvakrát, později výjimečně i třikrát týdně vlastní relace, práce v redakci nebyla snadná. Kacíř musel redakční práci vykonávat nejen nad rámec vedle své obvyklé pracovní činnosti v ÚHS a Zemědělské jednotě, ale též v zájmových spolcích či opavském Zemědělském muzeu. Zpočátku se program vysílání připravoval měsíc dopředu,²⁶ později dokonce dva měsíce předem.²⁷ Není divu, že jej tato práce vysilovala a v roce 1931 znovu uvažoval nad odchodem z Opavy.²⁸ I přes celkové vypětí a občasně zdravotní obtíže dokázal Kacíř zajistit kvalitní program a včas informovat zemědělskou veřejnost o situaci ve Slezsku. Přesto v červnu 1937 požádal svého spolupracovníka z opavského Zemědělského muzea, kustoda Arnošta Slipka (1909–1983), aby vypomáhal s úřední agendou Zemědělského rozhlasu. Nevíme, zdali Slipka funkci opravdu přijal, ale po dobu Kacířovy nemoci za něj vyřizoval všechnu úřední agendu, včetně Zemědělského rozhlasu.²⁹

Vysílací čas

Slezská pobočka Zemědělského rozhlasu začala vysílat v sobotu 5. října 1929, tedy čtyři měsíce po zahájení vysílání Radiojournalu z Moravské Ostravy. První odvysílanou relací byla odborná přednáška Jana Buriana na téma *Dobré osivo a vhodná odrůda pro letošní osev ozimů*.³⁰ Nicméně za oficiální začátek vysílání byl pokládán 28. říjen, kdy František Zíka (1869–1931) přednesl přednášku *Poslání Zemědělského rozhlasu na Ostravsku a Slezsku*.³¹ Zemědělský rozhlas však nevysílal vlastní pořady každý den, ale pouze dvakrát do týdne, později výjimečně i třikrát. Od října 1929 do listopadu 1930 byla

25 O stavu financí se dochovaly pouze zprávy z let 1930–1935. Nejpravidelnější příjmy poskytovala pobočka Radiojournalu v Moravské Ostravě. V období od ledna 1930 do srpna 1933 kolísaly v hodnotách okolo 475 – 850 Kč měsíčně. Od září 1933 do srpna 1935 kolísaly na hodnotách 325 – 725 Kč měsíčně. Od září 1935 až do roku 1936 činila výše příspěvku okolo 850 – 925 Kč. Horší situace byla s příjmy z pražského ústředí Zemědělského rozhlasu. Zatímco od počátku roku 1930 až do ledna 1931 získávala slezská pobočka z pražského ústředí měsíčně okolo 600 – 850 Kč, od února 1931 až do začátku roku 1932 jen výjimečně. Od února 1932 do prosince 1934 potom nepravidelné příspěvky ve výši 400 Kč. Od ledna 1935 se situace stabilizovala a redakce získávala 500 Kč téměř pravidelně. Viz NA Praha, Zemědělský rozhlas Praha, č. kart. 7, spis č. 22, vyúčtování z období leden 1930 až prosinec 1935.

26 Dle dokumentu uvedeného v pozn. č. 58.

27 A. KACÍŘ, *Program přednášek zemědělského rozhlasu ostravského na měsíc říjen 1930*, ZDR 25, 1930, č. 9, s. 183.

28 T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 41–42. Přepis korespondence s E. Reichem z 30. dubna 1931: Tamtéž, s. 587–588.

29 A. Kacíř požádal A. Slipka 14. června 1937 na schůzi kuratoria opavského Československého zemědělského muzea v Opavě viz ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 54, č. kart. 3, sign. 6E, f. 196, zápis ze schůze kuratoria. Přepis dopisu A. Slipka z 2. srpna 1937 adresovaný A. Kacíři: T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 174. O životě a činnosti A. Slipka v rámci opavského ČZM: T. KRÖMER, *Arnošt Slipek – muzejník a představitel slezského odboje*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 65, 2016, č. 3, s. 271–282.

30 ANONYM [A. Kacíř], *Zemědělský rozhlas*, ZDR 24, 1929, č. 9, s. 158.

31 František Josef ZÍKA, *Poslání zemědělského rozhlasu na Ostravsku a Slezsku*, ZDR 25, 1930, č. 5, s. 89–91.

po společném zpravodajství z ústřední redakce v Praze vysílána vždy ve čtvrtek a sobotu vlastní relace, zpravidla v délce 10 – 15 minut, v čase mezi 12:00 až 12:30, neboť čas vysílání se neustále měnil. V sobotu ještě přibýly místní hospodářské zprávy, ty se nevysílaly v pravidelných intervalech, ale dle potřeby. Od prosince 1930 došlo k úpravě a vlastní relace ZRMO/O byly vysílány ve středu a v sobotu, což platilo až do října 1938. Měnila se nepatrně jen doba vysílání. Až do září 1931 byly vysílány slezské relace v čase mezi 12:00 až 12:30, od října 1931 do září následujícího roku se vysílalo v pevný termín vždy od 12:05 do 12:15. Od října 1932 byla stanovena stabilní doba vysílání vždy od 12:00 do 12:10. Nejistá situace zpočátku panovala i v otázce simultánního připojení. Po zbytek roku 1929 byly přenášeny relace z Brna, Prahy nebo Bratislavy poměrně výjimečně, nejčastěji v neděli. Situace se zlepšila v následujícím roce, kdy byly relace od dubna do konce roku 1930 navíc přenášeny i každé úterý. Nebyla však stanovena stabilní doba, vysílalo se dopoledne, v poledne i odpoledne. Současně byl kladen důraz na to, aby se v rámci simultánního přenosu z ostatních regionů vysílaly přednášky atraktivní a užitečné pro zemědělce ve Slezsku a severní Moravě. Konečně v roce 1931 začaly pozvolně přibývat simultánní přenosy v další dny. V dubnu se již vysílalo v úterý, pátek a v neděli. Od srpna přibyl přenos ve čtvrtek a od října se vysílalo každý den mimo pondělky. Pondělní soudobé přenosy byly doplněny v říjnu 1932. Termíny soudobého vysílání většinou vycházely z totožného časového harmonogramu jako regionální relace.³²

V neděli měl Zemědělský rozhlas k dispozici více vysílacího času, zpravidla více než půl hodiny (od 13:30 do 14hodin a více). Tento čas byl vyhrazen většinou simultánním přenosům z Prahy (dvakrát či třikrát měsíčně), Brna a Bratislavy (jednou měsíčně), od června 1933 se začaly v tuto vysílací dobu objevovat vlastní pořady (zpravidla scény nebo přenosy), ovšem velice sporadicky.³³ Od května 1933 ještě přibývala krátká večerní relace v čase od 18:05 do 18:10. Šlo o burzovní a hospodářské zprávy, vysílané z Prahy. ZRMO/O přinášel každou středu v tomtéž čase vlastní zpravodajství z ostravského trhu s dobytčím a masem.³⁴ Později byla do večerní relace přidána i předpověď počasí na následující den.³⁵

Změna vysílacího času přicházela každoročně s letními žňovými pracemi. Avšak zemědělci ve Slezsku nechťeli o své vysílání přijít, a tak docházelo i k úpravám vysílací doby. V letech 1930 – 1931 byly vysílány „slezské“ relace vždy ve čtvrtek a sobotu v obvyklou dopolední dobu, v měsících mezi srpnem a zářím. V letech 1932 – 1938, mezi červencem a zářím, vždy v úterý a pátek dopoledne. ZRMO/O vysílal sedm dní v týdnu, z toho pouze dva dny vlastní program. Z ostravského vysílače tak byly častěji slyšet přednášky z jiných regionů. Nejvíce z Prahy, poté z Brna, méně pak z Bratislavy a Košic. Přestože

32 Dle programů vysílání z let 1929–1938 uveřejněných v ZDR, roč. 24–33 a *Venkově*, roč. 24–33. Dále též ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. 5. Výjimečně byly vysílány týdně tři „slezské“ relace. Většinou se jednalo o nedělní pořad, pojatý formou reportáže: ANONYM [A. Kacíř?], *Mor. Ostrava, Zemědělský rozhlas Československý* (dále jen ZRČS) 2, 20. dubna 1934, č. 5–6, s. 10.

33 T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 51. ANONYM, *Mor. Ostrava*, ZRČS 2, 22. prosince 1933, č. 2–3, s. 10. O příležitostných nedělních reportážích ANONYM, *Zemědělský rozhlas v našem kraji*, Svobodná republika 15, 30. března 1934, č. 14, s. 3. Ke skladbě programu: ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. 5.

34 ANONYM [A. Kacíř], *Program přednášek na měsíc květen*, ZDR 28, 1933, č. 4, s. 45.

35 ANONYM [A. Kacíř], *Vysílá se zemědělský rozhlas ve vhodnou chvíli?*, ZDR 32, 1937, č. 5, s. 60. K tématu: ANONYM, *Reorganizace povětrnostního zpravodajství v rozhlase*, ZRČS 2, 1. listopadu 1933, č. 1, s. 5–6.

ve Slezsku nebyla pobočka Zemědělského rozhlasu tak živá jako Praze, Brně či Bratislavě, průměrně bylo odvysíláno okolo 8–10 přednášek měsíčně. Pomineme-li letní měsíce, kdy bylo vysílání mnohdy redukováno, odvysílala slezská pobočka více než 90 vlastních relací za rok. Protože byl Zemědělský rozhlas samostatným vysíláním, „rozhlasem v rozhlase“, vyskytoval se jeho program pouze v odborných periodikách nebo tiskovinách, navázaných na agrární stranu. Pravidelný přehled relací ze všech regionů přinášel *Venkov*, ústřední list agrární strany, a to prakticky až do října 1938. Ve Slezsku o programu Zemědělského rozhlasu informovaly pouze *Zemědělské a družstevní rozhledy*, vydávané ÚHS, *Svobodná republika*, list agrární strany pro župu Moravskoslezskou, který ovšem svým čtenářům přinášel program vysílání teprve až od konce první poloviny 30. let.³⁶

Specifika ZRMO/O ve vysílání

Program vysílání ZRMO/O primárně vycházel z požadavků posluchačů, většinou funkcionářů místních hospodářských organizací a zemědělců, zejména z českého Opavska a Těšínska. Především však odrážel aktuální potřeby zemědělské výroby ve vztahu k regionu, půdním podmínkám, podnebí či jazykové odlišnosti. V porovnání s programy vysílání ostatních ZR v českých zemích se ZRMO/O nejvíce odlišoval a to hned několika specifiky. Především šlo o otázku oborové orientace programu. Zatímco pražská a brněnská redakce vysílaly spíše přednášky všeobecné, určené zpravidla větším zemědělcům, ZRMO/O do programu hojně zařazoval pořady zaměřené na problematiku zahrádkářství a chovatelství drobných hospodářských zvířat. Příčinou tohoto rozdílu byla skutečnost, že dominantní okruh posluchačů ve Slezsku a na severní Moravě s ohledem na průmyslový ráz kraje tvořili domkáři, průmysloví dělníci, majitelé či nájemci menších polí a zahrad, chovatelé drůbeže a drobného hospodářského zvířectva. I když šlo o přibližně o ¼ pořadů z celkového programu, výrazně se tím odlišoval od ostatních ZR.³⁷

Výrazným specifickým vysílání ZRMO/O bylo užívání nářečí v přednáškách a hraných scénách. Tato tendence provázela ZRMO/O téměř po celou dobu vysílání. I když si posluchači pořady v nářečí vesměs pochvalovali, redakce ZRMO/O za ně byla mnohokrát kritizována. Z řad posluchačů šlo o časté výtky vztahující se k správné výslovnosti slov nebo správnému názvu určitého předmětu v dialektu – reagovali tak zpravidla posluchači pocházející z jiného kraje Slezska, než autor pořadu. Slezská nářečí se totiž dělí na několik skupin a podskupin charakteristických pro určitou oblast, přičemž se vzájemně liší.³⁸ Navíc obsahují i mnoho cizích slov (německých a polských), což bylo redakci těž nejednou vytýkáno.³⁹ Tak jako si nářečí ve vysílání našlo své odpůrce, tak mělo i velký tábor příznivců. Přednášky, scény a rozhovory v nářečí byly mezi posluchači velice oblíbené, měli totiž pocit, že jim řečník více rozumí a mohli se s ním i ztotožnit. Mnozí navíc neu-

měli mluvit jinak než dialektem, a proto jim bylo také vysílání přístupnější. Potvrzovaly to též četné ohlasy adresované redakci ZRMO/O.⁴⁰

Obdobné dilema řešila v první polovině 30. let i redakce ostravského Radiojournalu, která rovněž do vysílání zařazovala pořady v nářečí, zejména scény a činohry.⁴¹ V červenci 1937 však již ostravský Radiojournal redakci ZRMO/O přímo vytýkal relace vedené v dialektu a požadoval, aby pro příště nebyly vůbec zařazovány do programu. Důvodem měla být údajná neautentičnost a nespisovnost.⁴² Po této intervenci již nebyly pořady v nářečí skutečně dále zařazovány.⁴³ Dalším specifickým, kterým se ZRMO/O odlišovalo od ostatních ZR, byly polské odborné přednášky. První polská přednáška se ve vysílání ZRMO/O objevila v dubnu 1935. Po dlouhé odmlce se od února 1937 začaly vysílat další a docházelo k jejich pravidelnému zařazování do programu. Celkem bylo proneseno (za období 1935–1938) 13 odborných polských přednášek. Polští autoři se oproti českým kolegům nepokoušeli o dramatictější ztvárnění tématu prostřednictvím rozhovorů či hraných scén. Na pozadí zhoršování zahraničně-politických vztahů s Polskem nebylo sice zařazování polských přednášek přijímáno všemi posluchači příznivě, ale ZRMO/O své úsilí úspěšně hájil snahami o vzájemné porozumění mezi blízkými národy.⁴⁴

Žánry a relace ve vysílání ZRMO/O

ZRMO/O zahajoval jako jedna z posledních poboček v Československu. A přestože zavedené pobočky v Praze a v Brně, disponující delší vysílací dobou i větším personálním obsazením, prakticky nastínily koncepci společných i vlastních relací ostatním redakcím, dokázala slezská pobočka i přes omezené možnosti zkomponovat a představit celému československému publiku takové relace, které měly velký ohlas i u posluchačstva mimo region.⁴⁵

Základem vysílání Zemědělského rozhlasu bylo zpravodajství. Každý den (vyjma neděle) vždy v poledne ve 12 hodin na vlnách Radiojournalu v celém Československu zahájil Zemědělský rozhlas své půlhodinové vysílání, které následovalo po zprávách ČTK a předpovědi počasí na odpoledne a následující den se zvláštním zřetelem k potřebám zemědělství v jednotlivých regionech. První vysílací pásmo o délce 5 – 10 minut, vysílané před regionální relací, bylo vyhrazeno zprávám, připraveným ústřední pražskou redakcí a vysílaným souběžně všem stanicím v Československu. Šlo o souhrn zemědělských a hospodářských zpráv získaných z poboček v Brně, Bratislavě, Moravské Ostravě/Opavě a Košic. Konkrétně o zprávy z československých plodinových burz, zprávy

40 ANONYM, *M. Ostrava*, ZRČS 3, 1935, č. 3–4, s. 10; ANONYM, *M. Ostrava*, ZRČS 4, 1937, č. 6, s. 10–11.

41 B. KŘÍŽOVÁ, *Slovesná dramatická tvorba v programu Radiojournalu*, s. 51–55.

42 ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 53, č. kart. 3, sign. 6a, f. 5–7, Dopis Arnošta Slipka z 2. srpna 1937 adresovaný A. Kacířem. Přetištěn v rámci edice T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 173–174.

43 Dle programů vysílání v let 1937–1938 zveřejněných ve *ZDR*, roč. 32–33 a *Venkově*, roč. 32–33.

44 ANONYM, *Polské přednášky*, ZRČS 5, 1937, č. 3, s. 4.

45 Například v roce 1937 bylo odvysíláno v rámci ZRMO/O celkem 364 relací v celkové délce 88 hodin. Pro příklad – Brno odvysílalo 527 relací v délce 104 hod., Bratislava a Banská Bystrica každá po 468 relacích a 98 hodinách, Praha 676 relací v rozsahu 133 hodin. Jediná pobočka, která v ČSR vysílala v menším rozsahu než ZRMO/O byla v Košicích, které odvysílaly 156 relací v délce 72 hodin, viz ANONYM, *Vysílání ZRČS roku 1937 v číslicích*, ZRČS 5, 1937, č. 4, s. 3.

36 Dle programů vysílání z let 1929–1938 uveřejněných v *ZDR*, roč. 24–33 a *Venkově*, roč. 24–33, od roku 1934 se začal stabilně objevovat program ZRMO/O také v periodiku *Svobodná republika*, roč. 15–19, 1934–1938.

37 Stručně o struktuře posluchačů: ANONYM, *M. Ostrava*, ZRČS 1, 1933, č. 8, s. 11. ANONYM, *M. Ostrava*, ZRČS 2, 1934, č. 5–6, s. 10.

38 Podrobně k tématu: Jan BALHAR, *Slezská nářeční skupina (slezská nářečí)*, in: Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné online: <https://www.czechency.org/slovník/SLEZSK%C3%81%20N%C3%81%C5%98E%C4%8C%C3%8D%20SKUPINA>, [cit. 26. 6. 2020].

39 ANONYM, *M. Ostrava*, ZRČS 1, 1933, č. 7, s. 7.

o zahraničních burzách a specializované burzovní zprávy – cukerní, chmelové, dřevařské, zelinářské, ovocnářské aj. Zahrnuty byly také zprávy z koňských a dobytčích trhů, ceny másla, vajec a dalších potravin. Dále též novinky v zemědělské legislativě, vědě a technice, informace o nových zemědělských zákonech, vyhláškách a nařízeních, sděleních výzkumných ústavů, vysokých škol a dalších institucí, spjatých se zemědělstvím. Opomenuty nebyly ani aktuality z domova i ciziny z různých oborů zemědělské výroby, lesnictví, zahradnictví aj. Zpravodajství bylo sestavováno tím způsobem, že když v jedné z poboček získali důležitou zprávu, co nejdříve ji telefonicky předali ústřední redakci v Praze, která ji následně zařadila do vysílání. Touto cestou bylo umožněno spojit zemědělce ze všech koutů republiky s hospodářskými a kulturními středisky státu a prakticky okamžitě šířit nejnovější informace či reagovat na nenadálou situaci. Druhá polovina relace, tedy zhruba dalších 15 minut, bylo vyhrazeno programu regionálních redakcí při jednotlivých vysílacích stanicích. Ten primárně vycházel z hospodářských potřeb kraje a výrobních podmínek.⁴⁶

Druhou část vysílání ZRMO/O vyplnil program připravovaný regionální redakcí. Ten tvořily:⁴⁷

1) Místní hospodářské zprávy – Byly to krátké 10 – 15 minutové relace, které posluchače seznamovaly s aktuálními informacemi spolkového, zemědělského a hospodářského rázu ve vztahu ke Slezsku a severní Moravě. Ve vysílání se začaly objevovat od února 1934, nikoli však pravidelně, ale pouze sporadicky. V těchto pořadech byly například propagovány odborné přednášky a kurzy konané v rámci ÚHS nebo Zemědělské jednoty; soutěže pěstitelů; výstavy ovoce, zeleniny a osiv; výstavní trhy dobytka a hospodářských zvířat aj. Podstatnou část vysílacího času zabraly zprávy z aktivit ÚHS, spřízněných spolků a organizací. Sdělovány byly i vyhlášky a nařízení Slezské zemědělské rady, usnesení Ministerstva zemědělství či sdělení výzkumných ústavů. V některých případech byli v rámci těchto aktualit posluchači stručně poučováni o správných postupech (např. moření osiv, hnojení apod.). Připomínala se také významná jubilea (osobností, organizací aj.). Část relace vždy zabrala pojednání o aktuálním stavu zemědělských prací v regionu (např. kontrola užitkovosti a dědičnosti skotu, vedení plemenných knih apod.). Až do října 1938 bylo odvysíláno 14 takovýchto relací. Jejich autorem byl vedoucí redaktor ZRMO/O Alois Kacíř, který díky své přímé vazbě na ÚHS, spolupráci se Slezskou zemědělskou radou a sítí informátorů/spolupracovníků disponoval vždy aktuálními a přesnými informacemi.⁴⁸

2) Odborné přednášky – vzdělávací a poradenská složka vysílání patřila k hlavní a nejrozsáhlejší činnosti Zemědělského rozhlasu. Dotýkala se především postupu země-

dělských prací, u nichž se propagovaly nové metody hospodaření v rostlinné a živočišné výrobě, sledovaly nové tendence ve zpracování či zpeněžování výrobků, podporovaly se nové technologie v zemědělství, referovalo o zemědělské ekonomice apod. Informovalo se zkrátka o všem, co směřovalo ke zlepšení rentability zemědělského podnikání a postavení zemědělce. Referáty a přednášky též reagovaly na vzniklé situace, v nichž se živočišná či rostlinná výroba ocitly – např. sucho, onemocnění či choroby zvířat či plodin. Hlavním záměrem odborné přednáškové činnosti bylo rozšiřovat teoretické a praktické vědomosti posluchačů. Z odvětví živočišné výroby byla v těchto pořadech zastoupena nejčastěji problematika chovu skotu a vepřového dobytka, výživy a péče o hospodářské zvířectvo, opatření spojená se zajištěním rentability (např. kontrola užitkovosti a dědičnosti), mlékařství či chovu koní. Častá byla též témata vztahující se k chorobám hospodářského zvířectva, jejich léčbě a prevenci. Z oboru rostlinné výroby se nejhojněji referovalo o pěstování obilnin, pícnin, okopanin, olejnin a kulturních plodin obecně. Velký prostor byl věnován též problematice výživy rostlin a půd, škůdců a nemocí kulturních plodin, pastvinářství, pícninářství, lukařství, osivářství, jednotlivým zemědělským pracím. Z dílčích oborů a témat se nejčastěji v relacích ZRMO/O referovalo o družstevnictví, účetnictví, pojištění, daních a peněžní problematice, zemědělském podnikání a ekonomickém řízení, zemědělském výzkumnictví a pokusnictví, půdní problematice (výživa, profil a vlastnosti půd, obvykle se zvláštním zřetelem k slezským poměrům), potravinářství (mlékařství, konzervace a uchování plodin a potravin), odborném zemědělském školství, kurzech, legislativě, meteorologii nebo stavebnictví. Odborně laděné přednášky se často zaměřovaly i na obecná pojednání o odborné literatuře a žurnalistice, přírodních procesech, původu kulturních plodin a hospodářského zvířectva, vodohospodářství či dopravě. Četně byly zastoupeny přednášky popisného charakteru o konkrétních plemenech hospodářského zvířectva, zemědělských pracích či oborech (většinou v kontextu regionu Slezska a severní Moravy).

3) Specializované rubriky, tzv. „hlídky“ – široký okruh zemědělských a příbuzných oborů typických pro Slezsko a severní Moravu si velice brzy vynutil, aby jim byly vyhrazeny stálé relace, tzv. hlídky. Mnohé byly vysílány jen v určité roční období v návaznosti na potřeby posluchačů. V tomto ohledu bylo pro redakci ZRMO/O mnohdy obtížnější zajistit stabilně odborníky, kteří by mohli o žádaném tématu referovat. Šlo vlastně o cyklus odborných přednášek, většinou zaměřený na konkrétní činnost/obor, přičemž jeho námět byl obvykle v dalších relacích dále rozvíjen. Nejčastěji šlo o obory jako družstevnictví, zahrádkářství, včelařství, ovocnářství nebo o právní problematiku. ZRMO/O však oproti praxi ostatních redakcí neoznačovala tyto pořady v programu jako „hlídky“, ale vždy konkrétním názvem pojednávané problematiky. Pouze v počátcích vysílání (v letech 1929–1930), se vyskytovaly tematické cykly s předdefinovaným názvem, například *Zemědělec a zákon*, *Družstevní kapitoly*, *Zelinářské zahrádky v (příslušný měsíc)*, později však bylo od tohoto přístupu upuštěno.

4) Dialogy a scény – Zemědělský rozhlas měl nejen vzdělávat, ale i bavit. Ideálně obojí. Z toho důvodu vznikaly dialogy s určitým dějem ve vztahu k aktuální zemědělské problematice, vedené zpravidla formou rozhovoru dvou a více osob, často i v dialektu. V případech humorných scén dokonce vznikaly charakteristické postavy, které objasňovaly problematiku prostřednictvím stylizovaného příběhu. Živý dialog totiž nejen zprostřed-

46 K tématu zpravodajství ZR: ANONYM, *Zemědělský rozhlas Čs. 1926–1930*, s. 7. Stručně také A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 298–299.

47 Celý tento přehled sestaven na základě analýzy programů vysílání viz pozn. č. 32 a dochovaných textů přednášek, rozhovorů a reportáží: ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 176, č. kart. 12.

48 V roce 1934 byly tyto pořady vysílány: 14. února, 28. dubna, 27. července, 3. října, 14. listopadu. V roce 1935: 6. listopadu. V roce 1936: 29. ledna, 7. října, 18. listopadu. V roce 1937: 17. března, 31. srpna, 3. listopadu. V roce 1938: 9. března, 6. září. Dle programů vysílání uveřejněných v *ZDR*, roč. 29–33, 1934–1938 a *Venkově*, roč. 29–33, 1934–1938. Pořad z 18. listopadu 1936 a 6. září 1938 přetištěn v rámci edice T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 195–198 a 203–205. Originály uloženy v ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 176, č. kart. 12.

koval posluchačsky atraktivní komentáře, ale především umožnil rozebírat problematiku z více stran. K rozuzlení zápletky zpravidla došlo za pomoci nových poznatků, rad a poučení. Posluchači tak zábavnou formou získali nové informace, které mohli následně uplatnit v praxi. Tento nápad nebyl nový, ve vysílání pražského ústředního ZR se od roku 1927 začaly objevovat hrané scény s postavami dvou sousedů – Tomáše Brázdy, nadšeného propagátora nových postupů v zemědělství, kterého hrál Jaroslav Prokop (*1884) a Matěje Rákose, zatvrzelého zpátečníka, který s nedůvěrou přijímal nové metody zemědělské práce, ztvárněného Bohuslavem Horákem (1899–1976). Tito moderátoři byli i autory dialogů.⁴⁹

V ZRMO/O se hrané scény začaly objevovat nedlouho po zahájení vysílání. V listopadu 1929 se začaly v hraných scénách objevovat postavy dvou strýců ze Slezska – Ujce Něbroje a Stryka Kudely. Mimo to, že měli podobné charakteristiky jako Rákos a Brázda, užívali v mluvě často nářečí. Autoři scén, stejně tak i hlasatelé se často měnili, takže postavy nebyly tolik charakteristické, přesto však neztratily na oblíbenosti posluchačů. V červnu 1931 dokonce přibyla do vysílání „Tetka Něbrojka“, v září 1933 dvojice včelařů Sýkora a Holub. Ujec Něbroj a Stryk Kudela zazněli ve vysílání ZRMO/O naposledy v listopadu 1933. Až o několik let později, se v prosinci 1936 a dubnu 1937 ve vysílání dvakrát objevila nová postava „Stryka Hanyse“. Příčinou, proč se vyskytovalo méně hraných scén je, že do programu ZRMO/O byly častěji zařazovány mezi posluchači více oblíbenější reportáže. Průměrně bylo každý rok odvysíláno sedm dialogů a scén.⁵⁰

5) Přenosy – Zemědělský rozhlas čas od času svým posluchačům zprostředkoval prostřednictvím přímých přenosů významné události. Šlo například o přenosy z výstav, veletrhů, oslav, konferencí apod., přenosem byly vysílány i projevy ministrů a významných funkcionářů agrární strany či zemědělských a hospodářských organizací. ZRMO/O tyto relace většinou přebíral z Prahy, Brna a Bratislavy. Realizoval také vlastní přenosy, mající ale charakter reportáže.

a) Reportáže: V prostředí rozhlasu měly tyto pořady povahu rozhovorů s osobami, přímo zainteresovanými do problematiky probíraného tématu, většinou souvisejícím se zemědělstvím nebo příbuznými obory. Oproti dialogům a scénám se reportáže lišily důrazem na zvukovou kulisu prostředí, která rozhovoru dodávala na autentičnosti a působnosti. Jednalo se vlastně o přímý přenos z inkriminovaného místa. Délka reportáží se lišila, přičemž jejich průměrný rozsah činil 40 – 50 minut. ZRMO/O začal vysílat reportáže v roce 1933. Reportáží však nebylo odvysíláno mnoho, ačkoliv spousta regionálních podnětů a kladných ohlasů posluchačů redakci k jejich častějšímu zařazování do programu přímo vybízely. Problém u tohoto typu relací spočíval v jejich nákladnosti, technické přípravě a provedení. To vyžadovalo zajištění nejen přenosového vozu či mikrofónů a dalších aparatur, ale především montáž vybavení a jeho přípravu.⁵¹

49 Některé z těchto dialogů byly vydány knižně: Jaroslav PROKOP – Bohuslav HORÁK, *Hovory a písničky sousedů Brázdy a Rákosa*, Praha 1930.

50 Počet odvysílaných scén a rozhovorů kolísal. V roce 1929 – dva pořady, 1930 – osm, 1931 – dvanáct, 1932 – šest, 1933 – pět, 1934 – šest, 1935 – dva, 1936 – devět, 1937 – pět, 1938 – dva. Viz pozn. č. 32 a 47.

51 ANONYM, *Reportáž z továren na výrobu dusíkatých hnojiv v Ostravě*, ZRČS 2, 1932, č. 4, s. 5–6.

V letech 1933 – 1938 bylo odvysíláno celkem dvanáct reportáží.

V roce 1933: 25. června reportáž z Masarykovy státní vyšší hospodářské školy v Opavě, 5. listopadu reportáž z drůbežárny Státní odborné hospodyňské školy v Klimkovicích.

1934: 4. března reportáž z Čs. továrny na dusíkaté látky v Moravské Ostravě, 8. dubna reportáž ze Státní hospodyňské školy v Kravařích, 10. června reportáž ze Státní výzkumné stanice zemědělské v Opavě, 9. září reportáž z ovocného sadu Státní hospodářské školy v Příboře.

1935: 24. února reportáž z fosfátových mlýnů ve Vítkovicích, 8. září reportáž ze dvora Družstva pro chov a prodej dobytka v Brance u Opavy.

1936: 1. března reportáž z uhelných dolů, koksoven a továren na síran amonný, nazvaná *Poklady v hlubinách*.

1937: 21. listopadu reportáž z Družstva pro chov a prodej dobytka v Novém Dvoře u Kravař o chovu vepřového dobytka.

1938: 23. ledna reportáž ze Zemské výzkumné stanice pícninářské a travinářské v Rožnově pod Radhoštěm, 20. března reportáž z továren na výrobu dusíku ze vzduchu v Mariánských Horách, nazvaná *Haviři atmosféry*, 24. dubna reportáž z mlýna Herber v Palhanci u Opavy.

Nutno podotknout, že i přes značnou exkluzivitu reportáží měly pouze čtyři celorepublikový dosah. Šlo o ty, které byly obsahově zaměřené na výrobu umělých hnojiv a z prostředí průmyslových závodů. Vysílaly je ZR v Praze, Brně, Bratislavě a Košicích. Nejúspěšnější byla 50 minutová reportáž ze 4. března 1934 z Čs. továrny na dusíkaté látky v Moravské Ostravě, která vznikla za spolupráce ZRMO/O a ústřední pražské redakce ZR. Reportáž byla pojata jako rozhovor dvou populárních hlasatelů Rákose a Brázdy se dvěma vedoucími pracovníky továrny. Tato čtveřice volně procházela jednotlivými provozy a formou otázek a odpovědí posluchačům osvětlovala průběh výroby umělých hnojiv. Pro vytvoření autentické zvukové kulisy byly ještě v objektu továrny rozmístěny mikrofony.⁵²

6) Výzvy, propagační a organizační přednášky – ZRMO/O vysílal i přednášky, které sloužily k propagaci různých oborových organizací, institucí či jejich akcí. Hojně bylo propagováno nejen odborné školství, kurzy a vzdělávání, ale i muzejnictví v regionu.

a) Poradna Zemědělské jednoty – ve vysílání se dvakrát (v listopadu a prosinci 1931) vyskytly relace, v níž redakce ZRMO/O, resp. A. Kacíř, odpovídal na dotazy posluchačů z řad zemědělců. Šlo o pokus, který se mezi posluchači příliš neuchytil. ZR se totiž měl zaměřovat na problematiku, přitažlivou pro velký okruh posluchačů, a tak zodpovídání na konkrétní dotazy zemědělců setrvalo na stránkách odborného regionálního zemědělského tisku.

b) Projevy k valným hromadám hospodářských spolků – mezi ně zahrnujeme projevy funkcionářů hospodářských spolků nebo činitelů organizací spřízněných s agrární stranou.

52 ANONYM, *Nová forma reportáže*, ZRČS 2, 1932, č. 5–6, s. 5–6.

7) Kulturně výchovné přednášky – součástí programu vysílání ZRMO/O nebyla pouze zemědělská osvěta, propagace pokroku a nových metod, ale též oddechová témata s edukačním podtextem. Tyto přednášky lze rozdělit na několik okruhů:

a) Historie: přednášky tohoto rázu reflektovaly vývoj regionu, zvyky a obyčejně slezského venkova, život a každodennost v minulosti (bydlení, strava, kulturní život, buditelská práce, přírodní a lidové památky, robota a poddanství).

b) Vývoj zemědělské výroby a příbuzných oborů: posluchači byli seznamováni s historickým vývojem zemědělství v regionu Slezska. Častými tématy byly například polní práce, robotní povinnosti, historie a počátky hospodářských organizací ve Slezsku, sjezdy rolnictva, výstavy a trhy, vývoj hospodyňských a hospodářských škol atd. Toto poznání minulosti, konfrontované s přítomností, nebylo jen historickým exkurzem, mělo též sloužit k propagaci pokroku a nových metod a přesvědčit zemědělce o výhodách různých inovací.

c) Kultura: v programu ZRMO/O se našel prostor i pro kulturní problematiku. Tu zastupovaly přednášky o divadelnictví či literatuře nebo ukázky z venkovské poezie a prózy. Ty však nebyly časté, neboť se tematicky kryly s vysíláním Radiojournalu.

d) Mravně-výchovná problematika: ve vysílání se vyskytovaly i přednášky akcentující tento okruh témat. Posluchačům byl například zdůrazňován význam hygieny a zdravého bydlení, principy etiky a správné výchovy, dobrých rodinných vztahů, spořivosti atd.

Programová skladba vysílání a její vývoj v letech 1929 – 1938

Jak se v programu vysílání odrážely specifika slezského kraje, požadavky hospodářských organizací, nároky funkcionářů těchto spolků i tužby obyčejných posluchačů? Díky dochovaným písemnostem a tištěným pramenům můžeme získat alespoň částečnou odpověď. Ačkoliv samotný název ZR vybízí k představě o jednotvárnosti jeho programu, není tomu tak. Vzhledem k velkému množství vlastních relací ZRMO/O sice není možné popsat přesný obsah vysílání za každý kalendářní rok, přesto si lze všimnout jistých tendencí ve vysílání, které je vhodné pro pochopení a v kontextu vývoje alespoň stručně zmínit.

a) Období 1929 – 1932

A. Kacíř se jako redaktor ZRMO/O od počátku vysílání snažil vymezit regionálně. Ne překvapí, že jádro jeho spolupracovníků v prvních třech letech vysílání tvořili odborníci, kteří se rekrutovali zejména z opavských zemědělských, hospodářských, vzdělávacích a vědeckých institucí. Během tohoto období byly hojně vysílány přednášky, které měly vystihnout stav jednotlivých odvětví rostlinné a živočišné výroby. Opomenuty nebyly ani meteorologické, klimatické, pedogeografické a hydrologické poměry v regionu. Začátky ZRMO/O spojujeme také s počátečním nadšením, které se ve vysílání projevovalo velice častým zařazením hraných scén a rozhovorů. Díky přímým vazbám na ÚHS a SZR se Kacířovi podařilo zajistit, aby ke konkrétní problematice hovořil vždy nejpovolanější odborník z regionu. V době hospodářské krize byly silně akcentovány přednášky o mož-

nostech úspor v hospodářství a zemědělském podnikání, propagována finanční obezřetnost formou účetnictví, kladen důraz na rentabilitu a efektivitu výživy hospodářských zvířat a hospodářských rostlin či pěstování výnosnějších plodin. Stranou nezůstala ani právní problematika, které byl věnován v roce 1930 nemalý prostor. Přibližně od roku 1930 se začaly ve vysílání pravidelně objevovat cykly přednášek s tematikou družstevnictví, ovocnářství, zahradnictví a včelařství. Hojně zastoupené byly rovněž přednášky o historii slezského venkova a zemědělství, připravované regionálními badateli, folkloristy a historiky. Posluchači se ve vysílání seznamovali i s prací zemědělců a hospodyň v zahraničí. Od roku 1932 se posluchači seznamovali s problematikou vodohospodářství, vodních děl a vodo-stavitelství. Přímo naléhavým bylo téma chorob a onemocnění hospodářských zvířat, zejména v letech 1930–1932. 24. dubna 1932 proběhl první přímý přenos ze slavnostního otevření opavského Čs. zemědělského muzea, umístěného v Blücherově paláci. Přenos probíhal od 10 hodin do 10:30. Posluchači vyslechli projevy předsedy ústředí Československého zemědělského muzea (dále ČZM), Adolfa Prokúčka (1868–1934), ministra zemědělství Bohumíra Bradáče (1881–1935) a poslance Antona Štefánka (1877–1964). Poté sice následovaly ještě další obdobné přenosy ZRMO/O, nicméně vzhledem k úzkému regionálnímu zaměření byly poměrně výjimečné.⁵³

b) Období 1933 – 1935

Na počátku roku 1933 byl ukončen cyklus družstevnických přednášek. Téma družstevnictví se sice ve vysílání dále objevovalo, ale již nebylo tak hojně zastoupeno. Přednášky o půdních a klimatických podmínkách či stavu zemědělské výroby se v programu nevykytovaly tak čteně, jako v předešlém období. Naproti tomu ZRMO/O nadále pokračoval v zařazování přednášek orientovaných na problematiku drůbežnictví, zahrádkářství, včelařství a ovocnářství. Hojněji přibývaly relace s tematikou odborného zemědělského školství, hospodyňských a domácích prací. Z oboru živočišné výroby byla nejčteněji řešena problematika krmiv. V přednáškách z oboru rostlinné výroby se vyskytovaly mimo sezónních rad též výzvy k pěstování výnosnějších a odolnějších odrůd hospodářských plodin, propagovány byly pokusy s hnojivý či novými odrůdami. Velmi aktuální a časté byly přednášky o chorobách a škůdcích rostlin nebo o nemocech zvířat, např. tzv. těšínské nemoci vepřů či newcastleské nemoci drůbeže, které ve 30. letech propukly ve Slezsku. Od roku 1935 začaly přibývat přednášky s tematikou myslivosti a lesnictví. Od dubna téhož byly do programu zařazovány polské přednášky. V roce 1933 začala ZRMO/O vysílat reportáže vlastní produkce. V roce 1934 a 1935 byla zavedena tzv. plodinová burza, vysílaná obvykle v posklizňovém období.⁵⁴

53 Dle programů vysílání z let 1929 – 1932, zveřejněných v periodiku Venkov, roč. 24–27, 1929–1932 a ZDR, roč. 24–27, 1929–1932. K situaci se spolupracovníky ZRMO/O: K. [A. Kacíř], *Zprávy z odboček – Mor. Ostrava*, ZRČS 1, č. 2, s. 8. K získávání zpětné vazby na průběh vysílání: Týž, *Zprávy z odboček – Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1932, č. 3, s. 11–12. Týž, *Zprávy z odboček – Mor. Ostrava*, ZRČS 3, 1936, č. 3–4, s. 10–11. Stručná zmínka o přenosu projevů k slavnostnímu otevření opavského ČZM v programu Zemědělského rozhlasu na 23 a 24. dubna 1932: ANONYM, *Zemědělský rozhlas*, Venkov 27, č. 97, 23. dubna 1932, s. 9.

54 Dle programů vysílání z let 1933–1935, zveřejněných v periodiku Venkov, roč. 28–30, 1933–1935 a ZDR, roč. 28–30, 1933–1935.

c) Období 1936 – 1938

Od roku 1936 došlo k výrazné proměně programu. Oproti předchozímu období byly podstatně omezeny relace pojednávající o historii, folkloristice a drůbežnictví. Přibýly přednášky o myslivosti a lesnictví. V relacích ZRMO/O se hojně řešila činnost hospodářských spolků a právní problematika. V roce 1936 byla vzhledem k výskytu slintavky se Slezsku opět aktuální osvěta ve formě přednášek a rozhovorů s důrazem na včasné rozpoznání chorob a prevenci. V souvislosti s těmito tématy byla věnována pozornost otázkám chovu dobytka (zejména skotu) a souvisejícími okruhy problémů jako vhodné ustájení, krmiva, hygieny atd. Podobnou měrou byl věnován prostor chorobám a škůdcům rostlin a hospodářských plodin. Z oblasti rostlinné výroby zasahovaly přednášky často do problematiky bramborářství a pěstování, které vhodně doplňovaly relace zaměřené na téma pedologie se zřetelem k ozřejmění vlastností půd ve Slezsku a na severní Moravě, jejich ideální výživy a doporučení výběru vhodných plodin atd. Od roku 1937 bylo propagováno lukařství, travní semenářství. Výrazně se zredukovaly scény a rozhovory v nářečí. V souvislosti se zhoršením mezinárodněpolitické situace se začínají ve vysílání objevovat přednášky s tematikou brannosti, civilní obrany a ochrany hospodářských zvířat. Ve stejné intenzitě jako v předcházejících letech bylo reflektováno ovocnářství, zahrádkářství a včelařství. Taktéž se nadále vysílaly polské přednášky. Tyto tendence pokračovaly prakticky až do ukončení vysílání v říjnu 1938.⁵⁵

Dodejme, že tematická skladba vysílání se každoročně pravidelně proměňovala i v závislosti na ročním období, vegetační době plodin a průběhu zemědělských prací. Takřka od jara až do podzimu bylo vysílání podřízeno primárně potřebám sezónních témat, v létě pak docházelo k silné redukci vlastních relací, kdy se vysílání ZRMO/O víceméně omezilo na přebírání relací jiných stanic. V období zemědělcova odpočinku, zhruba v půli podzimu a po celé zimní období, převažovala ve vysílání volnější témata v rámci odborných a kulturně výchovných přednášek, čteněji se vyskytovaly též hrané scény a dialogy nebo pořady vztahující se k činnosti organizací a hospodářských spolků. Vzhledem k provázanosti ZR a agrární strany můžeme obsah vysílání hodnotit i z politického hlediska. Je nesporné, že ZRMO/O byl po celou dobu své existence pod vlivem ideí a členů agrární strany, nicméně jeho program a pořady měly víceméně apolitický odborný obsah. Přesah do politických témat bylo možné očekávat u přenosů z různých slavnostních shromáždění, nebo u přednášek zaměřených na ekonomickou problematiku, kde většinou autoři hájili přijatá opatření a návrhy agrární strany.⁵⁶

Spolupracovníci ZRMO/O

Proces přípravy vysílání kolem sebe sdružoval mnoho lidí. Při vytváření programu se redakce ZRMO/O opírala především o spolupracovníky, kteří komponovali vlastní pořady. Za dobu existence ZRMO/O bylo odvysíláno více než 800 vlastních pořadů od desítek autorů, přičemž každý z nich se specializoval na určitý okruh problémů. Již před zahájením vysílání, v létě 1929, začal Kacíř oslovovat první spolupracovníky. Působil na ně buďto osobně nebo prostřednictvím oběžníků.⁵⁷

55 Dle programů vysílání z let 1936–1938, zveřejněných v periodiku Venkov, roč. 31–33, 1936–1938 a ZDR, roč. 31–33, 1936–1938.

56 Na základě studia programů vysílání a dochovaných autorských textů pořadů viz pozn. č. 32 a 47.

57 Viz pozn. č. 20.

Současně s propagačním letákem též připravil výzvu adresovanou potenciálním spolupracovníkům, většinou specialistům z živočišné a rostlinné výroby či zpracovatelského průmyslu, učitelům hospodářských škol, vědcům, funkcionářům hospodářských spolků a družstev aj.⁵⁸ K této výzvě připojil souhrn rad, jak připravit přednášku. Autor měl svůj příspěvek podat stručně, srozumitelně a zábavnou formou tak, aby upoutala i nezemědělce. Žadoucí bylo užití nářečí oproti cizím a odborným termínům či obsáhlým číselným vyjádřením. Ideální rozsah příspěvku byl dvě strany textu, tedy šest minut mluveného slova. Příspěvky byly honorovány dle psaných řádků a všechna práva po odvysílání přecházela na Zemědělský rozhlas. Rukopis měl být poté ještě ve dvou kopiích zaslán redakci ke kontrole a schválení. Přispívající, kteří chtěli svůj příspěvek uvést sami, si měli svůj výstup vyzkoušet a připravit, aby artikulovali stručně, srozumitelně a přátelsky. V hodinu zahájení relace Zemědělského rozhlasu se měli dostavit deset minut před zahájením svého příspěvku do studia Radiojournalu na tehdejší Antonínově náměstí v Moravské Ostravě. Kacíř ještě spolupracovníky vyzýval: „Pro rozhlas pište stále. Přemýšlejte o tom, co se dle Vašeho úsudku Zemědělskému rozhlasu čsl. nedostává. Sdělujte to redakci v Opavě. Pomáhejte nám hledat nové formy, vhodné pro odborný rozhlas. Nepodceňujte rozhlasové zpravodajství. Mluvené slovo má větší cenu a sílu než litera. Rozhlasu dávejte to, co jste dosud neotiskli. [...] Nezapomínejte, že pracujeme pro jádro našeho národa, pro český venkov, který všichni máme rádi a který potřebuje ještě mnoho práce k povznesení hospodářskému a i kulturnímu. Pomozte nám překlenout vzdálenost mezi městem a venkovem, pomozte nám pracovat pro lepší českého rolníka a tím pro blaho našeho státu.“⁵⁹

Již před zahájením vysílání se A. Kacířovi podařilo oslovit odborníky spjaté s Opavou a tehdejšími zemědělskými, hospodářskými, vzdělávacími a vědeckými institucemi. Od počátku 30. let začali přibývat spolupracovníci i z dalších regionů Slezska a severní Moravy. V roce 1932 však nadšení opadlo a redakce se potýkala s nedostatkem příspěvů.⁶⁰ Přesto se podařilo víceméně udržet programovou pestrost na obdobné úrovni jako v začátcích rozhlasu. O rok později ZRMO/O podporovalo více než 100 spolupracovníků.⁶¹ Autorů relací bylo skutečně mnoho, figurovali mezi nimi známé regionální osobnosti, ale i osoby zcela neznámé. V mnoha případech nešlo ani o horlivé pravidelné tvůrce pořadů, jako spíše o příležitostné spolupracovníky. Ačkoli dnes o mnohých autorech nelze dohledat žádný údaj, je možné alespoň u části z těch nejaktivnějších, které se podařilo identifikovat, získat přibližnou představu o profesním a oborovém zastoupení spolupracovníků ZRMO/O.⁶²

58 ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 154, č. kart. 10, výzva A. Kacíře k spolupráci s opavskou redakcí Čsl. zemědělského rozhlasu v Opavě ze dne 10. srpna 1929 strojopis – oběžník. Přepis v rámci edice T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, Alois Kacíř, s. 186.

59 Cit. dle ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 154, č. kart. 10, instrukce spolupracovníkům Zemědělského rozhlasu, strojopis – oběžník. Přepis v rámci edice T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, Alois Kacíř, s. 184–185.

60 ANONYM, *Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1932, č. 2, s. 8.

61 ANONYM, *Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1933, č. 8, s. 11.

62 Se ZRMO/O spolupracovalo více než 150 osob. Sestavení přehledu těchto spolupracovníků komplikuje zpravidla nedostatek informací k jednotlivým aktérům. U více než poloviny spolupracovníků nelze dohledat žádné informace. U zbývajících případů lze autory pořadů ztotožnit pouze na základě jejich publikačních aktivit v odborných periodikách (*Československý zemědělec*, *ZDR*, *Svobodná republika*, *Venkov*) či ročenkách uvedených škol a institucí. Tyto však obsahují pouze základní stručné informace, většinou o působení autora. Představení jednotlivých osob přesahuje možnosti textu pro obsáhlý výčet jmen (avšak s minimem informací). Jména uvedených spolupracovníků zjištěna na základě studia programu vysílání

Mezi nejagilnější spolupracovníky ZRMO/O, patřili po celou dobu jeho existence především učitelé odborných škol. Nejhojněji zejména vyučující z Masarykovy státní vyšší hospodářské školy v Opavě.⁶³ Aktivně spolupracovali i učitelé z dalších odborných hospodářských škol ze Slezska a severní Moravy, např. ze Zemské odborné školy hospodářské v Místku,⁶⁴ Státní vyšší hospodářské školy v Přerově,⁶⁵ Zemské odborné školy hospodářské ve Vsetíně⁶⁶ či Zemské odborné hospodářsko-zelinařské školy v Zábřehu nad Odrou.⁶⁷ Spolupracovníci, kteří se rekrutovali z hospodářských škol, se ve svých pořadech zaměřovali na problematiku pěstování hospodářských plodin, chovu hospodářského zvířectva či účetnictví.

Pořady obdobného odborného obsahu zprostředkovávaly zase spolupracovnice a spolupracovníci ZRMO/O z hospodyňských škol, např. ze Státní hospodyňské školy v Klimkovicích⁶⁸ či Státní odborné hospodyňské školy v Kravařích.⁶⁹ Jejich přednášky a scény se zaměřovaly spíše na domácí práce, drůbežnictví, výchovu a na zpracování potravin. O rozšíření programu přednáškami s tematikou myslivosti a lesnictví v druhé polovině 30. let se zasadili vyučující ze Státní střední lesnické školy v Hranicích na Moravě.⁷⁰ Nelze opomenout ani roli výzkumných ústavů, jejíž činovníci vysílání rovněž podporovali. Nejagilnější byli pracovníci Státní výzkumné stanice zemědělské v Opavě.⁷¹ Méně pak lidé z dalších výzkumných institucí, jako např. z Moravského zemědělského výzkumného ústavu pro zušlechťování rostlin v Přerově⁷² či ze Svazu družstevního průmyslu bramborářského v Brně.⁷³ Od roku 1937 ve vysílání aktivně vystupovali pracovníci z Výzkumné stanice pícninářské a travinářské v Rožnově.⁷⁴ Právě tyto odborníci z výzkumných institucí se velkou měrou zasloužili o rozšíření nejnovějších poznatků z oblastí pěstování kulturních plodin. Program ZRMO/O obohacovali též lidé z praxe, zvláště z hospodářských organizací, zaměřených na rostlinnou i živočišnou výrobu. Zejména z ÚHS,⁷⁵ Slezské zemědělské rady⁷⁶ či župní pobočky Zemědělské jednoty pro Slezsko.⁷⁷ Mezi odborníky

byli zastoupeni i pracovníci z družstevních organizací, např. z Jednoty českých hospodářských společenstev v Opavě⁷⁸ nebo Centrálního hospodářského skladiště v Opavě.⁷⁹

Se zemědělstvím je spjato mnoho dalších oborů, jejichž zástupci tvořili svými pořady rozmanitý program vysílání ZRMO/O. Např. z oborů zvěrolékařství,⁸⁰ vodohospodářství,⁸¹ stavebnictví⁸² či legislativy.⁸³ Specifikem ZRMO/O byla spolupráce s drobnými pěstiteli a chovateli. Většina pěstitelů a zahrádkářů spolupracovala s redakcí jen jednorázově, až na několik výjimek.⁸⁴ Jinou podobu měla spolupráce s včelaři spjatými se Zemským ústředím včelařských spolků slezských, kteří pravidelně přispívali do vysílání svými přednáškami.⁸⁵

Mezi spolupracovníky byli kromě řadových členů agrární strany zastoupeni i její regionální funkcionáři.⁸⁶ Nelze opomenout ani osobnosti spjaté s literaturou, které svoji tvorbu a úvahy představovali posluchačům.⁸⁷ Přednášky s kulturně historickou tematikou zprostředkovávali známí regionální badatelé.⁸⁸ Dodejme, že výjimkou nebyla ani spolupráce s lidmi mimo region.⁸⁹ Široké zastoupení odborníků z různých oborů a zájemců z řad veřejnosti vytvářely všechny předpoklady pro to, aby ZRMO/O nabízel svým posluchačům vždy obsahově výjimečný program. Jak vyplývá z korespondence A. Kacíře, mnohé tyto spolupracovníky osobně znal a setkával se s nimi při různých příležitostech, často je s nimi pojilo i členství v různých institucích a organizacích.⁹⁰

Polské odborné přednášky, které se ve vysílání ZRMO/O objevovaly již v roce 1935 a zejména pravidelně o dvě léta později, byly výsledkem spolupráce a častých styků A. Kacíře s polskými činovníky hospodářských spolků, odbornými publicisty a vyučujícími odborných škol.⁹¹ Všechny polské spolupracovníky ZRMO/O pojila i spolupráce s odborným časopisem *Poradnik Gospodarczy*, který vystupoval jako tiskový orgán polských zemědělských a hospodářských organizací v Československu. Tito spolupracov-

viz pozn. č. 32, 47 a uvedených odborných periodik z let 1929–1938.

63 Např. Josef Drahný, Miroslav Janek, Josef Mareš, Vladimír Vít, Bohuslav Černohorský, Jaroslav Beran (1887–1949) či ředitel školy František Drahný viz Jiří ŠÍL – Václav HÁJEK, *Kapitoly z minulosti školy*, in: 100 let opavské zemědělské školy, Arnošt Klein a kol., Opava 2020, s. 17–32 a 171.

64 Miroslav Vašek.

65 Vladimír Cetl, Jaromír Kalus (1898–1987).

66 Konstantin Novák, Jan Hagen.

67 Rostislav Paták.

68 Marie Balharová, Antonie Rosolová.

69 Františka Malurová (*1875), Alois Hrubeš (*1904).

70 Vladimír Hendrych, František Matějka (1879–1946) a Oldřich Pacák.

71 Alois Špička, Viktor Klapetek, Jan Burian.

72 Josef Hlaváček.

73 Vojtěch Juha.

74 Josef Demela (1897–1996), Ladislav Brada (1896–1990).

75 Např. Nikolaj Injajev, František Zíka ml. či František Kožušník.

76 František Ulč, Eduard Jeřábek (1886–1963) a Jaroslav Kábrt (1903–2007).

77 Např. František Kahoun (1892–1948), který byl i uznávaným specialistou a vedoucím Družstva pro chov a výkrm dobytka v Novém Dvoře u Kravař.

78 Např. František Papoušek (1880–1957).

79 Václav Gorčica (1912–1965).

80 František Scheuer a Vítězslav Mazenauer.

81 Karel Pick (1878–1944) a František Jermář (1891–1971).

82 Jaroslav Volenec (1877–1957) a Václav Fidrhel.

83 Alois Bulawa, Jaroslav Klimeš či Andělín Šulík (1901–1977).

84 Nejhojněji spolupracovali Valentin Tihelka (*1881) a Bohuslav Míček.

85 František Bišek (1888–1943), Robert Hanslian, Julius Ptáček (*1880), Emil Willert (1883–1935) a Alois Marcalík (1900–1941).

86 Např. Evarist Piřha (1902–1942) nebo Václav Lednický.

87 Zejména Václav Prokůpek, Emil Dvořák (1896–1970) či Karel Vlček (*1911) – podrobněji k jeho životu viz Jiří KNAPÍK, *Heller & Kristian aneb opavská Vest pocket revue (1933). (Hra „Kaolin a Majolika“ a inspirace Osvobozeným divadlem. Edice pramenů)*, Opava 2020, s. 33 a 80–82.

88 Josef Vochala (1892–1965), František Myslivec (1873–1934), Fridolín Šlachta (1901–1965), Václav Čepelák (1899–1982), Leopold Peřich (1901–1974), Robert Olbrecht (1906) a Jaroslav Ludvík Mikoláš (1889–1979) podrobněji k jeho angažmá viz Jiřina VESELSKÁ, *Jaroslav Ludvík Mikoláš a rozhlasové vysílání*, Těšínsko 56, 2013, č. 3, s. 33–35.

89 Např. Františkem Lomem (1901–1985).

90 Viz pozn. č. 15.

91 ZA Opava, fond Kacíř Alois, inv. č. 100, č. kart. 3, f. 98–99. dopis A. Kacíře ze dne 23. ledna 1937 adresovaný Edvardu Reichovi. Přepis v rámci edice – T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, c. d., s. 590–591.

níci se rekrutovali z prostředí polských odborných zemědělských škol,⁹² hospodářských spolků⁹³ a v neposlední řadě z řad odborných pracovníků – veterinářů.⁹⁴

Významná prvenství

Se ZRMO/O jsou spojeny i některé průkopnické počiny ZR. Zajímavým experimentem ZRMO/O, který se ve vysílání uchytil a následně rozšířil i do dalších poboček ZR v Československu, byla reportáž. V roce 1933 odvysílala ostravská pobočka první dvě z prostředí odborných zemědělských škol.⁹⁵ Jejich zahájení bezprostředně souvisí s příchodem nových redaktorů ostravské pobočky Radiojournalu – Františka Karla Zemana (1904–1979) a Milana Rusínského, kteří se zasadili o rozšíření jeho literárně-dramatického vysílání. V této dvojici našel A. Kacíř velké spojence. Společně sdíleli také zájem o lidové umění severní Moravy a Slezska. Zatímco F. K. Zeman svoji pozornost zaměřoval na Valašsko a ostravský dělnický folklor, do okruhu zájmu M. Rusínského spadalo Slezsko, tedy hlavně Opavsko, Těšínsko a Hlučínsko.⁹⁶ Kacíř s novými redaktory našel společnou řeč poměrně snadno, neboť tématům regionální lidové kultury v pořadech ZRMO/O dával poměrně velký prostor již od počátku vysílání. Tuto problematiku též reflektovalo jím spravované opavské ČZM. Není proto překvapující, že M. Rusínský a F. K. Zeman se stali členy spolku přátel opavského ČZM.⁹⁷

Další úspěšný průkopnický pokus přímo souvisel se vzájemnou provázaností ÚHS a ZRMO/O. Na konci roku 1936 rozhodlo předsednictvo ÚHS uspořádat v lednu následujícího roku valné hromady ve všech svých 210 hospodářských spolcích. Zajistit delegáta pro každý spolek ovšem bylo technicky nemnožné. ÚHS rozhodla, že spolky svolají své valné hromady v jeden den (6. ledna 1937 v 13:00) a zajistí místnost s radio-přijímačem.⁹⁸ S projevem *K valným hromadám hospodářských spolků* vystoupil předseda ÚHS, František Novák (*1883). Ve své řeči mimo organizační záležitosti spolků zdůraznil úlohu ZR a jeho prospěšnou činnost. Novákův projev měl původně navazovat na řeč ministra zemědělství Josefa Zadiny (1887–1957), ovšem ta byla na poslední chvíli přeložena na dopoledne. Dle zpráv došlých na ústředí ÚHS, drtivá většina hospodářských spolků výzvy uposlechla a uspořádala své valné hromady se všemi členy. Projev F. Nováka tak vyslechlo bezmála 10 tisíc organizovaných zemědělců.⁹⁹ O rok později, v tentýž den, byl připraven tajemník Slezské zemědělské rady Eduard Jeřábek (1886–1963) s příspěvkem *Význam odborného tisku*. Chystané valné hromady hospodářských spolků ovšem byly na poslední chvíli odvolány, aby se zabránilo přenosu slintavky a kulhavky, která v tu dobu vypukla ve Slezsku.¹⁰⁰

92 Andrzej Nowak, Adam Mrózek a Zofia Firlanka. Výjimku s ohledem na profesní zaměření představoval pouze učitel gymnázia Wiktor Burian.

93 Jan Heczko a Karol Gnida.

94 Jerzy St. Unucka a Jan Pawlas.

95 Pražské ústředí do roku 1934 vysílalo pouze přenosy z různých významných událostí viz pozn. č. 52.

96 Podrobně k činnosti obou moderátorů – B. KRŽIŽOVÁ, *Slovesná dramatická tvorba v programu Radiojournalu*, s. 64–70.

97 ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 75, č. kart. 5, sig. (61), seznam členů přátel opavského ČZM.

98 ANONYM, *Valné hromady všech hospodářských spolků*, ZDR 31, 1936, č. 9, s. 85.

99 ANONYM, *Mor. Ostrava*, ZRČS 4, 1937, č. 7–8, s. 10–11; ZA Opava, ČZM Opava, inv. č. 176, č. kart. 12, text s projevem F. Nováka, strojopis.

100 ANONYM, *Jak prospívá Zemědělský rozhlas zemědělským organisacím*, ZRČS 5, 1938, č. 4, s. 5.

Kritika vysílání

Od počátku vysílání se A. Kacíř při vytváření programu ZRMO/O řídil prosbami a požadavky členů hospodářských spolků, které mu při debatách na četných schůzích sdělovali. Díky své pozici tajemníka ÚHS s nimi byl neustále ve styku a měl tak vynikající zpětnou vazbu.¹⁰¹ I když se ZRMO/O oproti jiným ZR zaměřoval na drobné pěstitele a chovatele, o požadavcích těchto posluchačů měl A. Kacíř rovněž vynikající přehled vzhledem k působení v ovocnářských a chovatelských spolcích.¹⁰² Až do první poloviny 30. let posluchači žádali časté zařazování historických přednášek, hraných scén a rozhovorů v dialektu.¹⁰³ V druhé polovině 30. let se množily stížnosti na stanovený vysílací čas a nesprávnou předpověď počasí.¹⁰⁴ Zemědělci ve Slezsku raději pravidelně poslouchali předpovědi na polských a německých stanicích, které byly pro jejich region přesnější.¹⁰⁵ Zatímco doba vysílání se měnit nedala, podařilo se ZRMO/O v roce 1937 pod hlavičkou ústředí ZR prosadit experiment, v rámci něhož byla samostatně sestavována předpověď počasí pro Slezsko a severní Moravu v období vrcholících zemědělských prací, od 15. června do 15. září. ZRMO/O prostřednictvím ÚHS před jeho zahájením oslovila 100 zemědělců, kteří následně po celou dobu zaznamenávali přesnost předpovědi. Ačkoli byl experiment úspěšný, vyžadoval finanční zabezpečení. K jeho pokračování mělo dojít následujícího roku v tutéž dobu.¹⁰⁶

Posluchači však zřídka oslovovali redakci ZRMO/O nebo ostravského Radiojournalu se svými stížnostmi a prosbami.¹⁰⁷ Tento problém trápil i ostatní redakce ZR, proto v lednu 1937 vyzvalo ústředí ZR, aby si každá redakce našla tzv. zpravodaje. Zpravodaj ZR měl minimálně jednou měsíčně podávat místní redakci stručnou zprávu s kritikou vysílání a s návrhy na změnu programu nebo pořadů. Jeho úkolem bylo též sondovat přání a ohlasy dalších posluchačů v jeho okolí. Pro představu o cílech a snahách ZR měli zpravodajové měsíčně zdarma obdržet časopis *Zemědělský rozhlas Československý*.¹⁰⁸ V rámci zjišťování odezvy posluchačů využil ZRMO/O, resp. A. Kacíř svého přímého vlivu na ÚHS i při hromadném konání valných hromad hospodářských spolků v roce 1938. Každý předseda spolku měl s ostatními členy vyplnit dotazník, kde kromě bilance činnosti v předešlém roce měl i kriticky ohodnotit vysílání ZRMO/O, uvést klady i všechny jeho nedostatky. Slezští zemědělci hodnotili ZRMO/O kladně.¹⁰⁹ O tom, že pořady ZRMO/O skutečně reálně pozitivně zasahovaly do zemědělské produkce, svědčí i odezva na reportáž odvysílanou 23. ledna 1938 ze Zemské výzkumné stanice picinářské a travinářské v Rožnově pod Radhoštěm, propagující zakládání luk. Krátce poté mnoho zemědělců oslovilo stanici, sešlo se více než 120 dopisů. Výsledkem jednání mezi stanicí

101 K [A. Kacíř?], *Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1932, č. 3, s. 11–12; ANONYM [A. Kacíř?], *Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1933, č. 4, s. 10; ANONYM, *Mor. Ostrava*, ZRČS 3, 1935, č. 3–4, s. 10.

102 T. KRÖMER – Z. JIRÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 25–26.

103 K [A. Kacíř?], *Mor. Ostrava*, ZRČS 1, 1933, č. 6, s. 8.

104 ANONYM [A. Kacíř], *Vysílá se zemědělský rozhlas ve vhodnou chvíli?*, ZDR 32, 1937, č. 5, s. 60.

105 ANONYM, *Meteorologické zpravodajství ZRČS v roce 1937*, ZRČS 5, 1937, č. 1–2, s. 12–13.

106 ANONYM, *K spolehlivosti meteorologických zpráv ve Slezsku*, ZRČS 5, 1938, č. 4, s. 4.

107 Zmínil to A. Kacíř ve svém rozhovoru s redaktorem Svobodné republiky. ANONYM, *Zemědělský rozhlas v našem kraji*, Svobodná republika 15, 30. března 1934, č. 14, s. 3.

108 ANONYM, *Přihlašte se za zpravodaje Zemědělského rozhlasu!*, ZDR 33, 1938, č. 6, s. 72.

109 ANONYM, *Jak jsou spokojeni slezští zemědělci se Zemědělským rozhlasem?*, ZRČS 5, 1938, č. 4, s. 2.

a zemědělci bylo založení několika desítek umělých luk ve Slezsku s celkovým výnosem 142–237 tun sena v tehdejší ceně 72–110 tisíc Kč.¹¹⁰

Velmi sporadicky se v tisku objevovaly reakce na vysílání. Pozitivní ohlasy se většinou vztahovaly k průkopnickým počínům ZRMO/O. O reportáži z Čs. továrny na dusíkaté látky v Moravské Ostravě odvysílané 4. března 1934 se psalo ve *Venkově* a *Moravskoslezském deníku*. Pisatelé ocenili novátorské pojetí pořadu, autentické zvukové kulisy a dialogy Rákose a Brázdy s pracovníky továrny. Hodnocení v *Moravskoslezském deníku* bylo kritičtější, dle pisatele od poloviny pořadu upadala dynamika dialogů.¹¹¹ Dobrý ohlas i mimo region mělo vysílání ZRMO/O pro valné hromady hospodářských spolků sdružených v ÚHS. Například v *Moravském hospodáři* jej uvedli jako ukázkou prospěšnosti ZR pro zemědělce.¹¹² Krátké zprávy o činnosti a pořadech ZRMO/O přinášel časopis Zemědělský rozhlas Československý, který vycházel v letech 1932–1938.

Ačkoliv si ZRMO/O poctivě budoval image odborného vysílání, jehož si všichni posluchači vážili, přeci jen se našly i kritické hlasy. Někteří posluchači pokládali ZR za zbytečný. V *Moravskoslezském deníku* si jeden z posluchačů ostravského Radiojournalu stěžoval na časté přebírání relací z jiných stanic a jednotvárnost jeho programu. Jeho výtka směřovala i k ZRMO/O: „*Nač jest třeba v nejprůmyslovějším kraji státu zemědělského rozhlasu? Snad proto, že každý havíř a dělník železáren má najatý jeden záhon a chová kozu, králíka nebo prasátko?*“¹¹³ Výjimečně nebyly ani útoky na ZRMO/O, přičemž jeden se dokonce dostal i na stránky regionálních novin. V národně socialistickém *Českém slovu*, vydávaném ostravskou filiálkou Melantrichu, se 24. prosince 1936 objevil podčárník s titulkem *Kocour nemá rád zemědělský rozhlas*, v němž neznámý pisatel uvedl: „*Že i zvíře se může hudebně vzdělat a stát se vědným posluchačem rozhlasu, toho viditelným důkazem je kocour pana Františka Barabáše v Hutisku. Jakmile se zapne rádio a zazní melodie nějaké pořádné skladby, příběhne kocour k rádiu, opře si hlavu o skříňku aparátu a vydrží poslouchati, mžouraje přitom labužnický očima a spokojeně přede do té doby, než začne vysílání německého nebo zemědělského rozhlasu – to se pak naježí, zaprská a v mžiku mizí ve dveřích. Je vidět, že tyto dvě relace nesnese ani kočka, která má – jak známo – hlavu hodně tvrdou, ale toto vysílání jde i jí na nervy.*“¹¹⁴ Na tento příspěvek a další výtky některých nespokojených posluchačů odpověděl anonym (patrně A. Kacíř) ve *Svobodné republice* z 1. ledna 1937. Pisatel odmítl nejčastější argumenty „*nepřítel rozhlasu*“, kterých je „*jen několik jednotlivců*“ a jejich další výtky vůči vysílací době, rozhovorům a hraným scénám. Vyzval je, aby si měli „*více hledět svého dělnického rozhlasu*“. V závěru označil příspěvek uveřejněný v *Českém slově* za irrelevantní.¹¹⁵ Přesto, že byla často připomínána kritika na adresu ZRMO/O, v regionálních periodikách se až na uvedené výjimky neobjevovala.¹¹⁶

110 ANONYM, *Odezva jedné reportáže*, ZRČS 5, 1938, č. 6, s. 3.

111 ANONYM, *V cizině i u nás...*, *Venkov* 29, č. 57, 9. března 1934, s. 6. srov. ANONYM, *V rámci zemědělského rozhlasu...*, *Moravskoslezský deník* 35, č. 70, 10. března 1934, s. 6.

112 ANONYM, *Jak prospívá Zemědělský rozhlas zemědělským organizacím*, *Moravský hospodář* 40, 1938, č. 10, s. 150.

113 -up-, *Z dopisu našich čtenářů*, *Moravskoslezský deník* 33, č. 338, 9. prosince 1933, s. 5.

114 Cit. dle ANONYM, *Kocour nemá rád zemědělský rozhlas*, *České slovo* 6, č. 312, 24. prosince 1936, s. 4.

115 Cit. dle ANONYM, *Nepřítelé zemědělského rozhlasu...*, *Svobodná republika* 18, č. 1, 1. ledna 1937, s. 5.

116 Tato kritika by se dala předpokládat na stránkách největších regionálních periodik politických soupeřů agrární strany vydávaných v oblasti Slezska a severní Moravy, např. lidovců (Naše Slezsko), sociálních

Nedobrovolný konec ZRMO/O

Po uzavření Mnichovské dohody začala německá vojska obsazovat pohraničí. Ostravský Radiojournal umkl 9. října v 13 hodin 14 minut poté, co německá vojska obsadila vysílač ve Svinově. Později byl vybudován menší vysílač v Mariánských horách, ale vysílání ZRMO/O obnoveno nebylo.¹¹⁷ Důvodů bylo hned několik. Ze Slezska zůstala pouze nepatrná část Těšínska. Odborné instituce a ÚHS byly Němci konfiskovány. Její funkcionáři a pracovníci odešli většinou do vnitrozemí. Pomyslná základna, z níž vzešel ZRMO/O, tak přestala existovat.¹¹⁸ Vysílání Zemědělského rozhlasu pro Slezsko a severní Moravu a jeho slibný vývoj byl tak násilnou cestou ukončen. Na počátku roku 1939 byl pak ZR jako samostatný subjekt zrušen, resp. definitivně včleněn do struktury tehdejšího Radiojournalu.¹¹⁹

Závěr

Zemědělský rozhlas si dal za cíl sblížit venkov s městem, s hospodářskými a kulturními centry, což se dělo simultánními přenosy zpravodajství. V pojetí regionálního vysílání měl v praxi tento požadavek podobu tematické orientace na zahrádkaření a chovatelství drobného zvířectva, tedy činnosti oblíbené mezi dělnictvem v průmyslových oblastech Slezska, zejména na Ostravsku. Zcela specifickým oproti jiným ZR bylo užívání nářečí. Zároveň byl ZRMO/O spjat s činností ÚHS, jím řízených hospodářských spolků a reflektoval i nároky zemědělců. Svým posluchačům zprostředkoval i další témata, jejichž předmětem byla například historie regionu, rodinná problematika, etika, hygiena atd. Stál též u zrodu reportáží a průkopnického užívání vysílání v organizační práci hospodářských spolků. Neopomenutelná je i provázanost s agrární stranou a příbuznými organizacemi. Je nesporné, že Zemědělský rozhlas splnil své hlavní poslání ve smyslu šíření pokroku na venkově. Ve Slezsku měl pozitivní vliv na činnost zemědělců, malých rolníků a chovatelů.

demokratů (Duch času) a národních socialistů (Nový Bezručův kraj, České slovo).

117 ANONYM, *V neděli o 13.17 hod...*, *Venkov* 33, č. 239, 11. října 1938, s. 3. O obnově vysílání po záboru Svinova stručně: Eva JEŠUTOVÁ a kol., *Historie regionálního a zahraničního vysílání Českého rozhlasu*, in: *Od mikrofonu k posluchačům*, s. 527.

118 O odchodu A. Kacíře a dalších pracovníků ÚHS a spřízněných organizací ze Slezska: T. KRÖMER – Z. JIŘÁSEK, *Alois Kacíř*, s. 74–77.

119 A. KUBAČÁK, *Zemědělský rozhlas*, s. 297.

Agricultural Radio in Silesia

(Summary)

Agricultural Radio aimed to bring the rural areas closer to the city, to the economic and cultural centres, which was done by simultaneous news broadcasts. In the concept of regional broadcasting, requirement took practically the form of a thematic orientation towards gardening and small domestic animal breeding, i.e. activities popular among workers in the industrial areas of Silesia, especially in the Ostrava region. Compared to other agricultural radios, the use of dialects was completely specific. At the same time, Agricultural Radio Opava / Ostrava was connected with the activities of the Office of Public Procurement, economic associations managed by this Office, and it also reflected the demands of farmers. The Radio also mediated other topics to its listeners, the subject of which was, for example, the history of the region, family issues, ethics, hygiene, etc. It was also involved in the birth of reports and the pioneering use of broadcasting in the organizational work of economic associations. The connection with the agrarian party and related organizations is also essential. It is indisputable that Agricultural Radio accomplished its main mission in terms of dissemination of progress in rural areas. In Silesia, it had a positive effect on the activities of farmers, small farmers and breeders.

Prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.
Slezská univerzita v Opavě
zdenek.jirask@fpf.slu.cz

Mgr. Tomáš Krömer
Doktorand
Ústav historických věd
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Slezská univerzita v Opavě
tkromer@seznam.cz